

LJUBLJANSKI ZVON

izhaja 12krat na leto in stane 70 K, za pol leta 35 K,
za četrť leta 17 K 50 v, posamezna številka 7 K.

Uredništvo in upravništvo je v Sodni ulici štev. 6.

Odgovorni urednik: Dr. Joža Glonar.

≡ Vsebina tretje številke: ≡

F. Golar: *Sveti Martin.* — **Ivo Šorli:** *Gospa Silvija.* (Daje prihodnjič.) — **N. F. Preobraženski:** *„Od zarje do zarje.“* — **Milan Fabjančič:** *Zlatniki.* (Konec.) — **France Veber:** *Bergsonova teorija smešnega.* — **Marija Kmetova:** *Brez tla.* (Daje prihodnjič.) — **Rad. Peterlin-Petruška:** *Romanca.* — **Ivan Zorec:** *Tonček in Ančka.* (Konec prihodnjič.) — **Alojz Gradnik:** *Na gariškem pokopališču.* — **Književna poročila:** **Oton Zupančič:** *Mlada pota.* (*Miran Jarc.*) — **Noviji slovenski pisci.** (*J. A. G.*) — **Franjo Horvat-Kiš:** *Istarski puti.* (*Ivo Šorli.*) — **G. Petronij Arbitar:** *Pojedina pri Trimalhijonu.* (*Dr. P. Penbader.*) — **Av gust Strindberg:** *Ispovesti jednog ludaka.* (*Fran Albrecht.*) — **Naši prevodi:** — **Nov e knjige.**

(Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo).

Last in založba „Tiskovne zadruga“, z. z. o. z. v Ljubljani.
Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

Delniška tiskarna, d. d. **v Ljubljani**

(PREJ TISKARNA IG. PL. KLEINMAYR & FED. BAMBERG)

Miklošičeva cesta števil. 16

se priporoča za izdelovanje vseh tiskovin od posetnic do najumetnejšega barvnega tiska, kakor tudi za natiskovanje listov, časopisov, trgovinskih in uradnih tiskovin. Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih.

♦♦♦♦♦

Obenem priporoča svojo najbolje urejeno Knjigoveznicu, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste.

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

LETNIK XL.

1920.

ŠTEVILKA 3.

F. GOLAR:

SVETI MARTIN.

Polna je gospodarjeva klet,
— saj nocoj je sveti Martin —
polna je vina šumečega —
a jaz nimam niti tropin.

Pa pravijo: Pojdi z rešetom
nocoj po vodó —
brž izpremeni se ti v vino,
vse slajše in bolj močno.

Ha, jaz k studencu ne grem —
sekiro vzamem v rokó,
„Buh, buh!“ po durih v klet —
že sod stoji pred menó.

„Pijte, ki ste kopali, gnojili
in krvave žulje nosili,
pijte, oče in mati in sin,
nocoj, nocoj je sveti Martin!

Pij, deklica rdečelična,
ti viničarka moja —
do zarje pijva, do zarje,
da vesela bo dušica tvoja.“

*Bilo bi - a merilo, merilo:
Kam ste merilo dejali?
Jeto, 7/5 920*

IVO ŠORLI:

GOSPA SILVIJA.

POVEST. (Dalje.)

5.

Mesto je bilo zidano v obliki križa, to je na obeh straneh dveh, od pantivekov tu križajočih se cest. Šele v zadnjih dvajsetih letih se je upalo nekaj novih zgradb izven dolgih, ravnih vrst in bolj tja noter v polje.

Prva teh izbežnic je bila hiša gospe Prodanove; in pomaknila se je bila s ceste le za toliko, da se je pred njo raztezal precej obširen vrt. Sezidal jo je bil rajnki gospod Prodan prav za sebe in ženo, ko jima je bila umrla edina hči, in se mu je zdelo, da nima zdaj za koga še novih grošev zlagati k tistim, ki si jih je bil prihranil v veliki gostilni na trgu. Odpočiti se je hotel že na tem svetu od premnogih trudov življenja, a odločeno mu je bilo, da se bo šele tam gori pod cipresami. Ženi pa je bilo po njegovi smrti še bolj dolgčas in bolj zato ter iz stare navade nego za dobiček, si je zopet izprosila pravico zelene vejice nad vrati.

Tak je bil početek prijaznemu domu, ki so mu zdaj že vsi njegovi prijatelji pravili skoro še samo „učiteljski“. Rajnka hčerka gospe Prodanove je bila namreč učiteljica in je začela svojo tako nenadoma pretrgano službo prav v mestu. Že odtlej je bila stara gospa v zvezi s skoro vsem učiteljstvom. Njegovo iskreno sočustvovanje ob hčerkinini boleznini in smrti pa je to zvezo še bolj utrdilo. Tako je s ponosom sprejela naslov „mame“ in je res prav materinsko skrbela posebno za začetnice z ono borno plačo, ki se ji je zdela vedno kakor nalašč tako nizka, da bi pokazala, koliko je, v teh dekletih moči, da ne zaidejo na kriva pota kakor toliko mladih žensk v drugih poklicih s celo toliko večjimi dohodki. „Naj rečejo tem sirotam, kar hočejo — če se že katera izpozabi, za denar se ne!“ je tolikokrat s ponosom poudarjala, kakor da so vse njene hčere.

Silvije se je oprijela še s prav posebno ljubeznijo. Doslej je dajala učiteljicam in učiteljem v mestu za neverjetno majhen denar le hrano, zanjo je pripravila celo malo čedno sobico, sobico pokojne hčerke. „To stvarico si je gospod Bog prav posebe izmislil. To je pravo filigransko

delce! To je treba pa res z umitimi prsti prijematil!“ — tako ji je bilo, kadar jo je gledala. In skoro, da bi bila včasih nad Bogom samim mrmrala, če se je Silvija ob nedeljah prav lepo napravila ali če jo je šla pogledat, kadar ji je dala svežega perila na posteljo in ji je počivala glavica na prebeli blazini. Takrat si je starka mislila: „Čemu le toliko lepote skupaj! Prava potrata je — za pet lepih deklet bi je bilo dosti!“ Pa se le ni mogla premagati, da bi se ne bila sklonila in dahnila rahel poljub lepemu angelu na čelo.

In vendar se ni varala in si ni domišljevala, da je to dekle angel tudi po duši. Nič hudega sicer; in ko ji je prijateljica rekla: „Moški se ji preveč dopadejo!“ se je odločno postavila zanjo. Kvečemu, da ji fantje dopadejo, bi se moglo reči, je menila. „O, lep razloček!“ se je zasmejala prijateljica. „Saj ne pravim, da se ji samo poročeni možje dopadejo.“ „Vem, da ne; a tudi tako je razloček. Vsaj tak, kakor med pijancem in človekom, ki ve, kaj je dobra kapljica.“ „I, če je že tako“, se je z nekoliko hudobijo zahihitala ona druga, „potem bi rekla, da gospodična Silvija malo pocuza iz vsakega kozarčka, ki mu pride blizu. Povej mi le enega, ki bi ga ne bila hotela in znala znoriti! Boš le videla, da bo prišlo še do škandalov. Apotekarjeva gospodična je kar zelena, tako se boji za svojega Julčka; geometrova gospa pa je baje njemu zapretila, da uteče domov, če se ne neha vrteti okrog Silvije. Le še enkrat, če izve, da je bil zvečer tu pri tebi, da bo videl!“

Toda tukaj je zadela gospo Prodanovo v živo. Kaj? V njeno pošteno hišo da bi kdo komu branil, pa bilo tudi žena možu? Če je ona ženska prestara za dedca, je temu najmanj kriva gospodična Silvija. Če je z vsakim prijazna in če jih ima celo malo za norce — tepce, stare in mlade —, še ne zasluži, da jo bo kdo vlačil zaradi takih stvari čez zobe!“

Tako je govorila gospa Prodanova. Toda v srcu se je le prestrašila. Bilo je nekoliko resnice na tem — Silvija jih je morda le preveč uganjala... In odločila se je, da ji poreče lepo in prijazno besedo kakor mati, toda prav tako odkritosrčno. Takoj danes, ko se vrne z izleta na Police, ji poreče. Odpravila je prijateljico, kakor da se ji mudi; da bi čim prej mogla premisliti, kako ji poreče, ti norici... Naposled, enega naj se drži, če že mora biti! Ta Zevnik na primer, ta bi jo tudi vzel. Pameten in pošten dečko je in tudi lep — česa bi še naprej iskala?

Toda, ko je Silva potem prišla — mnogo prepozno, se je zdelo stari gospe — in je stopila za njo v sobo, ni še našla poguma. Preveč je bilo

dekle razigrano in prešerno, da bi bila mogla pričakovati, naj bi zdaj kaj zaleglo. Pa jutri! si je rekla. Tako na celo tudi ne smem, da ne bo še slabše.

Toda potem, doli v dolgi gostilniški zadnji sobi, kjer se je večer za večerom zbirala mestna gospoda ob belo pogrnjeni mizi, dolgi kakor soba sama, doli jo je nocej s posebno pozornimi in poostrenimi očmi opazovala in tehtala.

Drug za drugim so prihajali s tistim posebnim izrazom na licu, kakor prihajajo takozvani stalni gostje v svojo stalno gostilno samo v malih mestih in po trgih. Pride, pozdravi, sede če le mogoče na isto mesto; in potem čaka, da mu prinesejo — niti naročevati ni treba. Tu je in niti ni mogoče, da bi ne bil tu. Zdaj se vplete v pogovor, ki se je bil nadaljeval brez obzira na njegov prihod, če ni, da bi ga bili čakali, vedoč, da je kaj prav posebnega doživel. Potem pride drugi, sede in se pritakne. In tako gre dalje, kakor člen k členu v verigi, dokler niso vsi skupaj. In potem je tudi prav kakor je bilo doslej: mirno teče pogovor, prijeten, nerazburljiv, vsakdanji. Kvečemu potem včasih pijača podžge družbo, da se loti česa, kar ji ni navada.

Na čelu mize so sedele najprej štiri učiteljice. Zato ker so prihajale redno prve k večerji in tudi zato, ker so pile vse skupaj samo pol litra vina. Šele pozneje, in to je bilo skro vsak večer, če je prišla večja posoda na mizo, so se morali pridružiti tudi njihovi kozarci. Učitelji so bili oženjeni, samo dva sta večerjala tu. Ali prihajali so tudi skoro vsi drugi. Potem advokat, dva zdravnika, notar, sodnik, župan, gospodje z glavarstva, včasih celo glavar sam — vse kakor povsod. In kakor povsod skoro vedno tudi nekaj dam vmes.

Tam gori na levici najstarejše učiteljice je sedela Silvija. Večerjo je bila sicer zamudila, toda, bila je vendar že prej na svojem mestu, nego se je bila zbrala večina družbe. In to ji je bilo ljubo, ker bi bila drugače zbudila preveč pozornosti.

Sedela je tam gori, z nekoliko zastrtimi očmi. Zdaj se je srečala s pogledom tega in mu naenkrat svojega umaknila, kakor da jo je sram; zdaj je hipoma blisknila mimo oči onemu, tako žarko, a tudi tako naglo, da je ostrmel in potem zaman iskal še enkrat; zdaj je tiho in kakor vdano spustila njih modro luč na tretjega, a ko je hotel piti, je zapazil, da je razlita pravzaprav na vse okrog in da ona gleda le slučajno sem, pa ga morda niti ne vidi. Le komisarja Stergerja paleče oči so jo včasih ukrotile, da jim je za hip prepustila svoje; no, le za hip, in že so smeje se zbežale. A vse to se je vršilo tako, da drug za drugega ni vedel, in še ženskam ni bilo vselej jasno, ali je bilo ali ne.

Tudi Zevnik je čakal, kdaj se jima strnejo pogledi, kdaj drug drugega sladko opomnita na globoko in bajno skrivnost med njima. No, prišle so njene oči, a v njih ni bilo niti sledu. Malo da niso vprašale: „Kaj pa je? Zakaj tako gledaš?“ Če so se njegove oči nasmehnile, so ostale njene trde; če so njegove prosile, naj bi stopila zopet za hip tja gor pod senco vej, vso pozlačeno od zahajajočega solnca, so njene hladno odgovorile: „Hvala! Zdaj sem tu!“

Samo nekoliko bolj tiha je bila nocoj. A tudi ta molk je govoril: „To je zaradi čisto drugih stvari in ne zaradi onega tam gori! Mogoče mislim na besede, ki mi jih je rekla sestra; mogoče se mi ona sama smili, naj še toliko zatrjuje, da ji je dobro; mogoče mi gredo še drugačne reči po glavi; a vse to je moja stvar!“

Naenkrat se je obrnil mlajši zdravnik k njej in je široko odprl oči:

— Pa saj res, gospodična Silvija! Vi ste bili danes na Policah. Kako pa, da ničesar ne poveste, kako je bilo gori? No, kako se vam zdi rezidenca vaše gospodične sestre?

— Strašna! Ona sicer trdi, da se počuti kakor v rajju, a jaz ji ne morem verjeti. Jaz bi prvi mesec umrla tam gori!

— Verjamem! se je zasmel Steger. Jaz sem gospodični sestri tudi že izrazil svoje dvome o njeni blaženosti, pa bi jo bil kmalu slabo skupil.

V Zevniku je zavrelo. To je bilo nelepo od tega dekleta proti sestri, proti njemu samemu pa je bilo brezsrčno. In prijelo ga je, da jo izzove do kraja in je rekel:

— Torej vam ostane prva pot na Police v neprijetnem spominu? Kljub vsemu celo?...

— Da, prej v neprijetnem nego prijetnem! je trdo odgovorila.

— V čem pa obstoji ta „kljub vsemu“, če se sme vprašati? Res sem radoveden, kaj naj bi na Policah bilo „kljub vsemu“, se je skoro naravnost rogal Steger, očitno zadovoljen, da more nesimpatičnega mu sodnika ironizirati.

— I, gospod sodnik meni gotovo, ker so nas pri gospodu župniku in nadučitelju res lepo sprejeli in postregli. Ampak zato sem morala potrpeti, da so se vsi izpridigali na meni. Toliko dobrih naukov skupaj res že dolgo nisem slišala!

Veselo se je zasmejala, in vsa družba ž njo. Poznali so sestro in so si mislili, kako je moralo biti. In to se jim je zdelo od sile zabavno. A tudi način, kako je Silvija to povedala. Zevnik pa je čutil, da se je hotela pred vsem maščevati. Gori sem vam morala molčati, ker ste bili v večini, in potrpeti. Tu pa so ljudje mojega mišljenja, in vsi na

moji strani, vsaj moški — zdaj sem jaz na vrhu! so govorile njene oči, ko so se porogljivo uprle v njegove. „Toda potem, potem — na poti domov! Ali to ni bilo nič? Ali to ne zagrne in ne izbriše vsega drugega?“ so se zopet ustavljale vse njegove misli, da bi bilo mogoče tako popolnoma pozabiti, že v eni, dveh urah! Kaka ženska si potem? Ali je mogoče, da bi komaj dvajsetletnemu dekletu tak dogodek ne bil nič drugega, nego — — — Da, kaj? Nepremišljeno dejanje se ne more reči, ker gospodična ima svojo „teorijo“ o tem, stori torej zavestno, kar dela in se ne bo niti mogla niti hotela opravičevati s „hipnim navalom krvi“ ali čim takim; zakaj ta naval krvi bi ji bil kvečemu povod in ne vzrok, da reče spremljevalcu: „Zahotelo se mi je — daj, poljubi me!“ In potem se obrne k njemu in mu zaukaže: „Tako! Za danes dovolj! Ampak prosim, da o tem niti ne razmišljate več, — ne izplača se! Bilo je, prešlo je!“ Toda potem vse to tudi ni več teorija, ampak že praksa! Potem so njene ustne lahko vsak dan drugemu na razpolago! Ali pravzaprav ne: njej morajo biti vse ustne na razpolago, po katerih se ji ravno zahoče. In če se ji bo pozneje, ko se ustnen takorekoč naveliča, ko ji postanejo že „preveč navadna stvar“, če se ji bo takrat zahotelo še po drugačnih vžitkih — njena „morala“ je pač ne bo zadrževala, da bi si ne izbrala danes tega, jutri onega? A to vede že do pravega mesalinstva! In to vendar ni mogoče! Tu bo zaman iskala moškega, ki bi to „umel“ in jo še videl vso v poetičnem žaru, kakor menda ona hoče!

Zevnik se je ozrl nehote tja, kakor bi jo hotel premeriti, pretehtati s te strani. In zadel je ob njen pogled. Nekoliko škodoželjnosti je bilo zdaj v teh očeh, a zraven tudi polno pristrčne iskrenosti. Tako bi gledala mačka miško, ki bi jo nameravala samo še malo mučiti, potem pa izpustiti... In okrog prelepih ustnic ji je poigraval tak nedolžen nasmeh, da se je Zevniku samemu misel na mesalinstvo zazdela naenkrat naravnost gorostasna. „Mesalina, da — otrok je, nespameten, morda celo nekoliko bedast, toda do te ‚logike‘, ki sem jo jaz v svoji modri glavi razpletel, gotovo nikoli ne pride! Ampak nevaren otrok je vseeno, zelo nevaren!...“

Splošni pogovor je bil menda že dolgo prešel na druge stvari, ko se je Zevnik zdaj prebudil. Vsaj poslušati je moral še hip, da je razumel, o čem govore.

Toda njega vse to ni več zanimalo. Opravičil se je, da je silno truden in je vstal.

A v tem hipu je vstala tudi ona.

— Če ste vi trudni, sem jaz gotovo najmanj toliko. Skupaj sva marširala, skupaj greva tudi počivat!

— Oho! se je zahehetal stari odvetnik, in celo omizje se je zasmelo.

Silvija je zardela, zgrabila svoj jopič in zbežala ven, a videlo se je, da jo prej veseli, ko se ji je bila beseda tako obrnila.

Ko je stopil Zevnik v vežo, jo je zagledal na vratih. Pomignila mu je, stopila, ko je prišel do nje, za vrata, in mu tiho šepnila:

— Daj mi še enega! Ti moj sitnež, ti!

Začutil je njene ustnice na svojih in jo stisnil k sebi. A že se mu je izvila in stopila v mesečino.

— Toda, ti — kaka si bila zopet? Zakaj — —?

— Ali že zopet začneš? Bu! se je zasmejala in je stekla po stopnicah.

Stal je nekaj časa kakor pribit. Potem je počasi odšel.

6.

Skodelica na nočni omarici je bila že prazna — gospodična Silvija je bila izpila kavo. Leno zadovoljna je zdaj ležala na postelji in mirno poslušala gospo Prodanovo, ki je sedela zraven nje.

— Tako vam rečem, gospodična: držite se gospoda Zevnika in ne motite še drugih. Gospod Zevnik je dober in pošten človek, lep fant, sodnik — kaj hočete več? On vas prav gotovo vzame, s temi frkolini bogve kako še bo!

— Mene ni treba nikomur jemati, mama, se je zasmejala Silvija. Jaz se sploh še ne maram poročiti, najmanj do kakega šestindvajsetega, osemindvajsetega ali celo tridesetega leta ne. Manjkalo mi jih prav gotovo tudi takrat ne bo, dotlej pa hočem biti prosta in se zabavati!

— Pa kaka zabava je to, da te neumne dedce norite, druge pa mučite? se je razhudila starka. Kaj je to zabava?

— Jaz nisem kriva, če norijo. Toda, če že norijo, jaz se zabavam, ne morem pomagati.

— Aha! Takega mišljenja torej ste? No pa le poskusite! Samo glejte, da boste naposled še iskali, pa ga ne bo!

— Pa naj ga ne bo! Prava reč! Ali ne živim lahko tudi tako? Vi, mama, me skoro zastonj redite, in čeprav službica ni velika, s tistimi kronami, ki jih s svojimi posebnimi urami zaslužim, sem lahko vedno elegantno oblečena. Več pa ne rabim! Pozneje bom tako imela tudi večjo plačo.

— Potem je seveda vse zaman, če tako govorite, je rekla starka nevoljno in je vstala. Samo to vas prosim, da vsaj na dobro ime pazite! Ni treba, da bi poročene ženske možem branile, kjer ste vi, kakor sem slišala o geometerci!

Silvijo je oblila rdečica, bolj od nevolje, nego sramu. In malo je manjkalo, da ji ni ušla nepremišljena beseda, češ, da noče biti napoti in da lahko tudi gre, ali kaj takega. Toda že se je zavedla, da bi starka, kakor je bila, tako odpoved lahko tudi sprejela. In kam naj bi šla potem? Dobila bi že, toda treba bi bilo plačevati vse drugače; in teh prijetnih večerov bi bilo najbrže konec, pa naj bi šla tudi zopet na gostilno in potegnila nekatere celo s seboj. Zato se je naglo potuhnila in je rekla z malomarnim, a obenem zelo prijaznim glasom:

— Ah, kaj hočete, mama, geometerca je pač ljubosumna ženska.

— Vem to, je pokimala starka. Toda nekoliko prav le ima. Dedec zija v vas kakor v prikazen; in to je sama opazila ali pa ji je katera povedala. Ne pogledjte ga več, pa bo mir. In za marsikoga drugega velja isto. Saj je dovolj fantov, če že morate!

Odprla je vrata in odšla.

Silvija je zopet začutila, kako ji vre kri v lica. In naenkrat jo je obšla čudna plahost, tista plahost, ki obide človeka, če se čuti zasačenega na skritih nepravih potih; ne toliko zato, ker zdaj ne bo več smel, ampak veliko bolj, ker je mislil, da nihče ne sluti... In tudi to: saj stvar potem niti več pikantna ni, če lahko opazijo tudi drugi... Njej pa je bilo to glavno... Recimo, kar se tiče geometra: zdel se ji je interesanten mož, človek z žarkimi očmi in očitno strastnim temperamentom. In hotela mu je s svojimi pogledi dati nekaj, česar doma prav gotovo ni dobil: vlti v kupo njegovega življenja nekoliko — samo nekaj kapljic — te opojne esence, ki jo čuti lepa ženska v sebi... Nikakor da bi se hotela spuščati ž njim v kakoršnekoli intimnosti. Nego oživi naj še enkrat, ko je videti, da ga je zakon že skoro popolnoma ubil. In potem naj gre nad druge ženske ali kakor hoče, samo da že zdaj ne otrpne. In da ni prezgodaj otrpnil, bo njena zasluga! In nihče ne bo vedel, nego ona in on sam v svojem srcu... In drugi — moj Bog, skoro vsak je imel nekaj na sebi, da je bilo po svoje zanimivo, poigravati se ž njim. V premnogih očeh je videla sicer samo pohotnost, opolzko tipanje po njenih udih, ki se ji je do dna duše studilo in jo je tudi žalilo. Toda prav zato se je hotela maščevati: daj, žival, misli, da dosežeš; toda, ko se naposled opogumiš in prideš, te brcnem, da odletiš do vrat! Pri drugih jo je zabavala njih namišljena stoičnost. „He, he, deklič, mi smo za take šale že preveč pametni; toda priznati

je le treba, da ni čudno, če kdo drugi izgubi ob tebi še tisto malo razuma:“ Pa je natanko čutila, da bi se ne branil izgubiti svojega niti ta... In potem so prišli še vsi tisti, ki so tako hrepeneli po njej, da ji je laskalo, od Stegerja do Zevnika, vsak po svoje... O, na kaj misli na primer Steger, ta rafinirani velikomestni grešnik, sin dunajskega dvornega svetnika, kadar jo s stisnjenimi očmi takole ogleduje — včasih je imela občutek: z očmi stiska — to je čutila tako natanko, da ji je šlo po vsem telesu rahlo drhjenje. In tudi pod pogledi vseh drugih takih ji je bilo, kakor da ima takorekoč po vsem truplu neko vrsto živcev — ki jih menda druge ženske tu okrog nje niso imele — s katerimi popolnoma občuti njih misli, njih občutke, tudi njih želje... Ali le, dokler je občutila, da so bile te misli, ti občutki, te želje zavite vsaj še v tančico one poetičnosti, ki jo je brezpogojno zahtevala, jih je uvrščala med te, ki jim je v svojih mislih dajala ime „častivcev“.

Ob vsem tem se ji je zdelo najbolj čudno, da je od nje same, od njenega vedenja proti temu ali onemu še najmanj odvisno, kako jo gleda in vidi. Pravzaprav je bila, z zelo malimi izjemami, da, celo z edinima izjemama Steger in Zevnik, z vsemi enaka in vendar, kolika razlika že med njima: od tega lascivnega, a vendar vedno finega Stegerjevega prežanja in zalezovanja do Zevnikovega oboževanja. Oboževanja? Ali jo je Zevnik oboževal? Ne, morala je priznati: ta izraz se je prilegal bolj za vse tiste študente in tudi mlade oficirčke, s katerimi se je poigravala v mestu, ali pa, kar se tiče teh tu, za nekoliko sentimentalnega kolega Saunca, ali dobrodušnega kontrolorja Plinarja, ali nerodnega avskultanta Jančarja, no, še za tega in onega... A Zevnik je pravzaprav ni oboževal... Ne, rad jo je imel, vdan ji je bil, skrbel je zanjo, prijatelj ji je bil... Kako bi rekla? Steger sama nevarnost — Zevnik sama varnost. — Dà, če jo je oni tam, hudobnež, že vso izmučil, s samimi očmi fizično izmučil, da so jo prav udje boleli, kakor da so bili na natezalnici — zraven Zevnika se je umirila, odpočila, ogrela čudne srčne topline... Ali vse skupaj je bilo samo zanimivo, vse jo je le prijetno razburjalo in zopet zazibavalo. O, in vse je bilo tako sladko skrivno in nikdar ne bi bila mislila, da stoji kdo tam in gleda in opazuje... in celo z glavo maja...

(Dalje prihodnjic.)

N. F. PREOBRAZENSKIJ:

„OD ZARJE DO ZARJE.“

(DIJAŠKE KOMEDIJE LEONIDA ANDREJEVA.)

„Od zarje do zarje“ so besede neke dijaške pesmi iz „Velike Kozih“, moskovskega „Quartier latin“. Pesem pripoveduje, kako veselo živijo dijaki v tej „šumni četrti“. („Dijak“ — „študent“ je v Rusiji samo visokošolec.) Študentje kolovratijo od zarje do zarje, komaj se zažgo svetiljke po ulicah, zbirajo se med visokimi hišami, pijejo in pri-grizujejo, menijo se med seboj in se bavijo še z marsičem (ljubeznijo, politiko ali bogve s čim). Njih razposajeno veselje kipi do neba in še „zlatoglavi sveti Harlampij se muza, ko gleda nanj. „Pravzaprav bi tudi on rad preživel noč v tej družbi“, toda svetniki ne smejo zapustiti neba. „Izkušnjava pa je prevelika in stari se odloči.“ Polagoma se spusti z nebes, se vsede med študente in se udeležuje njihove zabave. — In v zadnji kitici poje vesela družba, ki si očitno tudi onega sveta ne more misliti brez politike: „Nebeški „sovjet“ je imel sejo in „komité“ je sklenil, da se sveti Harlampij izključi. Pri nas pa je imel „sovjet“ sejo in „komité“ je sklenil, da se sveti Harlampij sprejme.“ — (Ime prejšnjih skritih, „podzemeljskih“ sovjetov so proslavili šele boljševiki — saj je v časopisih ime „sovjetska Rusija“ navadno ime ruske boljševiške republike.) — „Od zarje do zarje“ je prešerna pesem! Toda navdušeni, visoki melodiji, s katero se konča vsaka vesela kitica, sledi rezek pripev, mučno težak, dasi poskočen: „Nagaječka, nagaječka, nagaječka moja, ti vspomni, nagaječka, vosmoje fevralja.“ Nagajka je kozaški bič, troje žilavih jermenov s svinčeno kroglo, ki je vpletena na koncu. Kot najbolj zanesljiva trupa so imeli kozaki pod starim režimom nalogo, da so razgnali množico, ki je v nemirnih dneh demonstrirala po ulicah. Kdor je kaj enakega doživel, tega ne more izlepa pozabiti. Bleda lica, napeto pričakovanje, težki udarci kopit po tlaku, razjarjeni, peneči se konji privihrajo izza ogala. Nagajke, ki so pokale prej po zraku, se spuste na neoboroženo množico. Le tu in tam se čuje par strelav — revolverji. Na to se vse spusti v divji beg. V paniki davi drug drugega. Bolj slabi, posebno dekleta, se zgrudijo na tla. Kozaške nagajke pa treskajo po obrazih, izpačenih od strahu, lomijo prste kvišku dvignjenih rok. To so spomini na ponesrečeno prvo revolucijo

leta 1905. (8. februarja), sponani, ki so zastrupili in omračili jutro življenja sodobne ruske mladine. Na videz veselo in brezskrbno življenje ruskega dijaštva je temeljilo na tragičnih razmerah. Študentske pesmi, zrcalo dijaškega življenja, ponavljajo tudi njegovo tragiko. Teh pesmi je v komedijah Andrejeva dovolj. (Ali jih razume slovensko občinstvo v gledališču, kjer se sedaj rusko pojo. Tudi Glonar jih je v svojem prevodu le do polovice prevedel.) Tudi imeni obeh komedij („Dnevi našega življenja“ in „Gaudeamus“) sta posneta iz pesni. Prva, v prevodu O. Šesta vprizorjena na dramskem gledališču v Ljubljani, ima svoj naslov iz teksta: „Hitri ko vali, so dnevi našega življenja — vsak dan je krajša naša pot do groba“ — druga, ki je v Glonarjevem prevodu izšla natisnjena, je v svojem naslovu naslonjena na znani dijaški „Gaudeamus“.

Andrejev je te komedije nazval slike iz življenja moskovskih dijakov, prav za prav pa so to žalostne komedije. Le oni, ki ne poznajo razmer, ne slutijo solz za vsem tem smehom.

Na višku svoje tvorne sile je pisal Andrejev simbolične drame, neporabne za oder in včasih težko umljive. „Prokleta prašanja“, iskanje smisla življenja, težave socialne borbe so naredile dialog Andrejeva čudno okoren in nenavaden, marsikdaj naravnost neokreten. Pisatelju so manjkali izrazi za tolmačenje duševnih viharjev, za strašne manifestacije zverstva v globini človeškega srca. To oseb njegovih dram ni delalo ravno plastičnih in izrazitih. Toda leta 1911. se je Andrejev za čas otresel svojih mučnih dram in povesti in spisal dve komediji iz dijaškega življenja, popolnoma realistično, po spominih iz svojih dijaških let v Moskvi. „Dnevi našega življenja“ so bolj dramatični in imajo več gibanja. „Gaudeamus“ je bolj lirična stvar in prispeva največ k umevanju obeh komedij. Toda obe intrigi, obe nesrečni ljubezni sta bolj postranska stvar za onega, ki išče smisel dejanja. V „Dnevi našega življenja“ mati, ki prodaja svojo hčer, v „Gaudeamus“ komičen roman starega študenta, ki se po sibirski ječi ne more več pomladiti, vse to so le epizode na pestri sliki dijaškega življenja, polni gibanja. Moskovsko ozračje je glavni vzrok zanimivosti obeh komedij. Treba samo poznati življenje v mebliranih sobah Falz-Feina in na Tverski promenadi, pa se spozna dejanje in spoznajo se osebe. Če se pogleda bolj natančno, pa se vidi, da Onufrij in njegova družba ne pije samo in ne popeva samo „od zarje do zarje“. Mladost je vesela, to je umevno samo ob sebi. Toda življenje spremlja vsako kitico razposajene pesmi s prav neprijaznim refrenom. V „Gaudeamusu“ je prva novica, ki jo prinese študent tovarišem (68), vest, da je tovariš aretirán. Temu

lahko sledi sodišče, ječa, včasih celo Sibirija, ali pa samo „volčji pas“, to je dovoljenje, da sme obsojenec sicer ostati v evropski Rusiji, ne sme pa bivati v mestih, ki imajo vseučilišče: s tem mu je onemogočeno končati študije. In v „Dnevih našega življenja“ kaže kar v začetku z Vrabčjih gor, odkoder se vidi vsa Moskva, študent drugemu „svojo“ ječo. Vsi so „sedeli“, vsi so bili dalje ali manj časa zaprti v državnih poslopih. V „Gaudeamusu“ je stari, sedeminštiridesetletni študent, ki pride po petnajstletnem pregnanstvu dokončat svoje študije, tudi tipična prikazen, mora le za naivno Lilo, ki je komaj šele prišla v Moskvo. Koliko takih študentov sem srečal med svojimi tovariši na vseučilišču. Enega so pregnali iz Moskve na „mesto žiteljstva“, v domače gnezdo. Štiri leta je bil za navadnega pisarja pri odurnem in zapitem „zemskem načelniku“ (okrajnem glavarju), dokler mu ta gospod po svojih sorodnikih v Petrogradu ni preskrbel dovoljenja za študije. Drugi je živel osem let na skrajnem severu med Samojeji ter moral služiti pri oderuhu, ki je zastrupljal divjake z žganjem in za groše kupoval od njih črede jelenov, njih vse! Šele ob tristoletnem jubileju carske hiše ga je rešila amnestija. In tako dalje! Na promenadi pozno zvečer („Dnevi našega življenja“) so študenti predmet posebnega zanimanja paznika in policaja in ne smejo niti zapeti. Vlada je vzdrževala celo armado detektivov; nočne preiskave in aretacije so bile pri dijakih navadna stvar. Vedno pomanjkanje denarja, neprestana gonja za zaslužkom (v istem prizoru) in v „Gaudeamusu“ uboga Lila, ki joka od mrazu v svoji raztrgani jopici, pa Stameskin, ki živi od ribjega olja in kruha, „kar je zelo redilno in tudi okusno“, — vse to so slike strašne dijaške revščine. —

Visoke šole, moške kakor ženske, so bile v Rusiji bolj demokratične ko drugod. Na vseučilišču v Moskvi so visela naznanila, kakor n. pr. študenta urarja, ali zadruga študentov krojačev, ki so iskali pri tovariših dela, da bi lahko plačali študije. Začetek semestra, ko je bilo treba plačati predavanja, je vedno bil usoden za ubogega dijaka. Celo bednega „komitetskega oběda“, sestojčega iz juhe in ajdove kaše, ki ga je dajalo podporno društvo, edino, kar je imel Kolja Gluhovcev, še tega niso dobili vsi, ki so zanj prosili. Večina ga je dobila le trikrat na teden. Ko so šli dijaki o počitnicah domu, so pustili tovarišem, ki so morali ostati v mestu, svoje karte, da so se lahko vsaj o Božiču in Veliki noči najedli.

Ne izhaja samo iz brezmiselne mladostne veselosti, če študentje pojo, se veselijo in uganjajo šale! Vsi pozdravljajo po počitnicah Moskvo, ki jim omogoča duševno delovanje, kakor ga zaspanca provinca ne

pozna. Ruska dežela je bila dobro zavarovana pred politično kugo. Trileten šolski pouk je bil sicer obvezen v zemskih gubernijah, toda rado se je zgodilo, da je kmet po končani šoli pozabil pisati in brati. Casopisi niso sneli pogosto med kmete. Učitelj, ki je delil med kmete knjige, je bil kmalu osumljen kot politično nezanesljiv in je moral prenehati. V majhnih gnezdih, daleč od železnice, s snegom in blatom za več mesecev odrezana od ostalega sveta, pazljivo čuvana od „nepspečega očesa“, je inteligenca kmalu padla na nivô svoje kar nič izbirčne okolice. Četov, in ne samo on, je dovolj jasno naslikal brezbriznost, otopelost in neskončno duševno lenobo teh ljudi. V „Dnevih našega življenja“ se kurzistke zgražajo nad pijanstvom in kvartanjem, ki so ga opazovale vse poletje. Študentje se kakor otroci veselijo že same zunanosti Moskve: gledališč, celo cerkvá, dasi ne hodijo v cerkev! Miška prekine s svojim basom to tolikokrat premeleto stvarino: „Kaj boste vzdihovali? Srečni ste, da ste v Moskvo prišli, pa se veselite! In res ni bilo vredno tožiti o zaspanem mrtvilu province, ki se ni dala zbuditi k življenju. Dijaška pesem poje: „Naše življenje je kratko in vzame vse s seboj! Naša mladost, prijatelji, odleti kakor puščica.“ V „Gaudeamus“ (134) vpraša natrkan gimnazijski profesor Pankratjev svojega nekdanjega učenca: „Poslušajte... Grinjevič, kako da ni iz Vas postala kanalja?“ Grinjevič odgovori: „Ne vem, gospod profesor. Mogoče še bo!“ Ta pogovor zbudi žalosten občutek; ruski pregovor pravi: „Človek ima pijan to na jeziku, kar trezen v mislih.“ Ali nima v tej luči nekaj tragičnega tudi zalumpani Onufrij, ta „živa enciklopedija“, ki je „gnusno svoje življenje“ začel kot jurist, se pozneje poboljšal na filologa in sploh „potuje okoli sveta“ po vseh štirih fakultetah. Onufrij ne študira tako dolgo zaradi tega, ker ima mogoče slamo v glavi, saj je bolj pameten od drugih. Navadil se je sicer lenariti, toda glavni vzrok njegovega neskončnega študentovstva je vendar v tem, da ne mara zapustiti Moskve. Samo v Moskvi je pravo življenje. „Vedi Bog“, filozofira v „Gaudeamus“, „kako je to. Koliko fantov sem že videl! Dokler so študentje, so še pravi ljudje, toda komaj se izmuzne kateri iz študentske uniforme, pa že ni več za nobeno rabo.“ In Onufrij pove melanholičnemu Grinjeviču zgodbo Kolje Gluhovceva, ki ga poznamo v tako simpatični luči iz „Dni našega življenja“. Sedaj se je oženil na denar, vzel je posestvo s skopo ženo vred in ji pušča prvo besedo v hiši. „Pa je prej vendar bil tako fin dečko!“ Stari študent ponuja Onufriju pri financii dobro službo s sijajno plačo. Toda Onufrij ne mara zapustiti študentov in Moskve, edinega svetlega kraja v neskončni temi uboge velike Rusije. „Jaz imam in-

strukcije.“ — „Ah, kriči on, jaz sem sirota, nimam niti očeta, niti matere. In tudi ni treba, vrag vzami! Umrl bom na vseučilišču kakor hraber vojak. Če me bodo hoteli pregnati ž njega, pa pojdem v pisarno, tam se vležem na tla in se ne premaknem. In če me vlečejo iz študentske suknje kakor zamašek iz steklenice, pa se ne vdam!“ — V drugačnih razmerah bi Onufrij postal mogoče kaj drugega in ne ponesrečen filozof. Njegovo življenje v resnici ni lahko. —

Dijaške komedije Leonida Andrejeva so spomini na lastno mladost. Mož, ki je nastopil trnjevo pot življenja, se zadnjikrat ozre nazaj v solnčno Moskvo svojih dijaških let. In vidi: mladost je norost, toda enkrat jo človek mora preživeti in lepa je. Vse dejanje je prepojeno z mehko ironijo nad žalibog že preteklimi leti. Mladost je gibčna in lažje prenaša sunke usode. Vse, kar se takrat zdi tragedija, bo lahko minilo, saj je toliko časa za pozabljenje. Zaradi tega trpi Kolja Gluhovcev v „Dnevih našega življenja“ manj ko stari študent v „Gaudeamusu“. V sceni na Tverskem bulvarju je popolnoma obupan, ko izve, da ima njegovo ljubezen, njegovo Ol-Ol, za 50 rubljev na mesec kdor koli hoče. Toda mimo gre smešen star general, oprt na roko lepe nečakinje. Dekle se ozre na Koljo. In tudi on obrne glavo in dolgo gleda za njo. —

V obeh igrah je vsebina dejanja vsakdanji dogodek in njegova vsakdanjost je še nalašč podčrtana. Mimo študentov gredo po bulvarju ženske, ki iščejo ponoči kruha. Gre stari general, gresta dva gizdalina, vojaška pisarja, in eden šepa, ker si vedno da delati premajhne čevlje. Na klop zraven lačnih študentov se vsede lačen fant (ta prizor je v ljubljanskem gledališču izostal!), ki so ga spodili iz vseh šol, ki je pravkar padel pri sprejemu izpitu za kadetnico, in sedaj ne ve kam. Vsak ima svoje gorje in svoje skrbi. Ni treba precenjevati tragedije Gluhovceva, tudi ona bo pozabljena. — V „Gaudeamusu“ spremlja ista ironija revolucionarno delovanje Stameskina in Onučine, ki delata, zvesta svojemu „prepričanju“, burjo v čaši vode zaradi par sto rubljev dijaških podpor. Andrejev svojih junakov sploh ne precenjuje. Prav nič ne idealizira, ko slika njih od ležanja zmečkane, dobrodušne pijane vizaže, njih leno govoričenje in krmežljave, zaspane oči. (Prim. L. Andrejeva „Tujca“ in Čehova „Dolgočasno zgodbo“!)

*
*
*

Ko so leta 1911. ti dve igri prvič uprizorili v gledališču Korša v Moskvi, jih kritika ni kaj prijazno sprejela. Rusko slovstvo je bilo — po besedah A. Vengerova — vedno stolica, s katere se je glasila

poučna beseda. In s tega staliča so komedijam Andrejeva očitali pomanjkanje vsake tendence, hlastanje po zunanji šaljivosti in zlorabo dijaškega žargonu in pesmi. Neki kritik je Andrejevu, kolikor se spominjam, očital celo, da tlači rusko gledališče na površino „malorosijskih“ uprizoritev. („Malorusi“ v pisanih srajcah in hlačah, širokih kot črno morje, so se pojavljali v Moskvi in drugih večjih mestih navadno o Božiču. Prinesli so vedno iste, že sto let stare nedolžne burke, ki pa so se držale na odru zaradi lepih narodnih noš, plesov in pesmi). Toda občinstvo je bilo drugačnega mnenja in obe komediji sta postali zelo priljubljeni. Ta uspeh si bosta ohranili pač tudi v bodočnosti, saj sta vendar kos ruskega življenja, pravi „document humain“ iz žalostne preteklosti. Andrejev res ne idealizira oseb, toda, kdor pozna razmere, bo imel za te študente tudi nekaj sočutja in ne samo smeh in očitanje. Igravec ob njih lahko pride v izkušnjava, da pretirava smešne posameznosti, posebno oni, ki igra Onufrija. Tega ni treba. Komedije Andrejeva niso navadne burke. Tudi Onufrij, ki živi v provinci in v Moskvi od poučevanja „idijotov gimnazijcev“ in včasih nima kaj za pod zobe, ne bo imel vsak dan za pijačo.

Igrali so „Dneve našega življenja“ 20. septembra 1919., ko sem bil v ljubljanskem gledališču, tako izborna, da sem kar pozabil nesrečno antanto in boljše vike, ko sem gledal ta kos drage domovine. Le dijaški zbor na Vrabčjih gorah bi moral bolj izražati veselje in razposajeno dobro voljo kot pijanost. Občinstva se seveda držijo še provincijalne manire. Prepozno prihaja — spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsae! — pa tudi srca nima ravno preveč! Igravka je dala dovršeno podobo Jevdokije Antonovne, vdove po zgodaj umrlem častniku, razvajene, na stara leta vdane slaščicam in alkoholu, ženske, ki ne more živeti ob siromašni penziji in zdaj po ulicah ponuja svojo hčer. Neizmerno zoprna v prizorih z Oljo in Gluhovcevim, zbudi vendar tudi ona nekaj usmiljenja na koncu dejanja, ko stoji obupana, trudna in brez denarja na ulici. V Moskvi so ob prizorih z Jevdokijo Antonovno v gledališču jokali, ljubljansko občinstvo pa se je začelo hahljati, čim je stopila na oder, kar ne kaže ravno umevanja za vlogo ali tragiko osebe. Tak neumen smeh človeka moti in vznevolji — toda dopovej kaj ljudem, ki iščejo za svoj denar samo zabave!

* * *

O prevodih ne morem povedati mnogo, ker sem „Dneve našega življenja“ samo čul in nimam nobenega ruskega izvirnika pri rokah. „Meščan“ v „Dnevih našega življenja“ ni pravičen prevod za „meščaka“.

nin“ — trebalo bi biti „filister“ ali „buržuj“. Ravnotam je Onufrij iz „travojadnih alkoholikov“ naredil „strupene alkoholike“ namestu „vegetaričnih“. Napačno naglaševanje ruskih imen je precej motilo. Glonar je v prevodu „Gaudeamus“ postavil imenom sicer potrebne naglase, toda sicer pa kaže njegov prevod, dasi skuša biti gladek, precej netočnosti, ki so jih povzročile težave ruske frazeologije. „Ja spal ničev“ (45) pomeni „Precej dobro sem spal“ in ne „Nič nisem spal“. Rusko „to — to“ (24) pomeni to, kar francosko „si — si“ ali nemško „entweder — oder“, ne pa „deloma — deloma“. „Jest grěh“ (41) pomeni samo „kajpak“! „Salopnica“ (6) je preostro povedano z „obreklijiva sraka“, „klepetulja“ bi zadoščala. „Salop“ je staromodna ženska suknja. „Babuška“ (11), pri kateri je stanovala Dina, je „stara mama“, ne pa „ženičica“. Besedice dijaškega žargona, ki dajejo dijalogu tako karakteristično barvo, so v prevodu prevečkrat izgubljene, kar velja enako za številne citate iz ruske literature, n. pr. Gogolja (30), Puškina (39) itd. „Narodni kolki“ (119) so slab surogat za „blagotvoriteljnija marki“, brez katerih ni veljala nobena vstopnica v gledališče itd., ki so se prodajale v prid dobrodelnim zavodom. Tako so si dijaki prištedili denar, če so prodali isto vstopnico trikrat in ljudje prihajali brez vstopnic. „Petica“ (134) je v Rusiji najboljša, „dvojke“ in „enojke“ pa najslabše note.

Na koncu še majhno režisersko opombo k str. 118. Dijaki so redno nosili tužurke, kratke jopiče, z ležečim ovratnikom in dvema vrstama gumbov, ali pa z eno vrsto in stoječim ovratnikom. Na balu ima tako tužurko samo ravnodušni Onufrij. Vsi drugi so oblekli „sjurtuke“, do kolena dolge suknje z dvema vrstama gumbov in stoječim modrim ovratnikom, kakor jih imajo še sedaj nemški častniki. Taka noša je bila za predavanja naravnost predpisana, predpisa pa se niso držali. Razen tega je bila še paradna uniforma: „mundir“, kratek, zadaj razklan, kakor paradna vojaška suknja, in z zlatim ovratnikom. K temu so še nosili trioglati klobuk. Te drage uniforme pa so seveda bile zelo redke. Revni Blohin si je res kupil tak mundir, toda ponošen, pri starinarju („Dnevi našega življenja“) in je tudi v njem prišel na bal („Gaudeamus“). V uniformi so bili torej vsi dijaki, ker so jo radi nosili; o civilnih oblekah na dijaškem balu ni tu govora.

MILAN FABJANČIČ:

ZLATNIKI. (Konec.)

Okovani škornji so zaropotali pred vratmi in ključavnica je ostro škrtnila. Zdrznil se je v kotu in planil kvišku; srce mu je poskočilo in neznosno udarilo. Vrata so se odpahnila in vstopili so trije, ogromni in mrki, in zaprli za seboj.

Stopili so k ujetniku v kotu, ki ni trenil in podčastnik je z nasmeškom vprašal: „No, prijatelj, kako je?“

Ujetnik je molčal.

„Tukaj te ni volja kričati, a?“ Ujetnik je molčal.

„Glej ga, kako si tih! No, kaj je pa z zlatnikom?“ Ni odgovoril.

„Stopi iz kota!“ ga je podčastnik zgrabil za jopič in ga potegnil na sredo. „Sedaj se pa razpni!“ Ni se ganil.

Zgrabili so ga vsi trije in mu prebrskali vse žepe in robove.

„Poglejmo mu v usta!“ Razklenili so ujetnikova usta.

„Čemu ti je tista zaplata na srajci?“

„Za uši in stenice!“

„Fant! Kje so zlatniki? Fant, kam si jih vtaknil?“ je stresal podčastnik ujetnika za rame. Molk je odgovoril.

„Kje so, zini!“ je udaril s pestjo ujetnika v obraz. Ostro je odgovorila jetnikova pest na podčastnikovem nosu.

Planili so vsi trije — razjarjeni tigri na ujetnika in ga lovili za roke in noge, ker se jim je upiral z vso silo železnega, besnečega molka in pojeklenelih mišic, suval in odrival. — Omahnil je pod udarci njihovih pesti in brc okovanih škornjev. Ko jim je ležal pridavljen na tleh, so mu potegnili hlače do kolen in pritisnili z gorjačo...

Zaropotala so vrata — vsi trije so planili na hodnik in zaobrnili ključ...

Polagoma se je pobiral in stokal zaprtih oči. Kakor da gazi trnje, je omahoval v kot in gladil prebito meso: „Oh, oh...“ Iz kota se je šepaje poganjal v nasprotni kot, postal sredi celice in uprl svoj od muke razdežani obraz proti linici, ki so jo že zadelale mračne sence.

Sila onega železnega, krvavečega molka se je vračala neugnana, še upornejša, ki jo je trl med zobmi in davil v pesteh.

„Svinje... Razbojniki...“ je divjal med stenami, ki so ga razvemale z mrliškohladnim mrakom. „Svinje, svinje...“ je razbijal s pestmi po steni in toptal z nogami. Donela je stena zamolklo in strašno v prazni mrak...

Stisnilo ga je v grlu tako grenko in pekoče, da so mu omahnile roke in so se razklenile pesti. Zatrepetal je: „Ironija... Ironija...“ Zadonelo je od sten in motovnilo po temi: „Ironija...“

„Neumnost...“ se je v jezi zasmel sam sebi; debel, gromeč smeh mu je odgovoril iz sten: „Neumnost...“

Smejale se je sredi teme z deročim se smehom, ki ga je pretrgal z visokim „oh, oh,“ ker ga je zbodlo v prebitih kosteh.

Lomila ga je težka utrujenost, po mozgu so se mu podile misli, se davile in krvavele; slika je izpodrivala sliko, ki so vse vstajale iz temnega dna, zaradi telesne onemoglosti besneče duše, ker je hotela dobiti duška in krikniti skozi hladne stene v svobodni mrak.

Odšepal je v kot povešenih rok in sklonjene glave, se vlegel na trebuh, naslonil čelo na lakti in se zazibal v omotico. Pod njim so se majala tla v silnem zagonu, stene so se zibale neme in težke. Stotisoč zvončkov se je zdramilo; pelo in kričalo je v opojnem šumu vse na okrog. Zavrtela so se tla, se vrtela divje in besno in obstala...

V sanjah je bežal pred gorečo gorjačo in ni se mogel premakniti; kričal in umiral je groze. Gorjača pa je drvela za njim, da ga opali, pohodi in stre...

III.

Ob zori je planil kvišku; kar vrglo ga je. Kriknil je bolečine, kakor da je stopil na šivanke, in se z rokami naslonil na zid. Pri linici, ki so se skozi njo prerivali bleščeči solnčni žarki in se poigravali na nasprotni steni, se je lil sveži jutranji hlad.

„Lačen...“ ga je pretreslo in čelo se mu je oznojilo. „Že tretji dan brez kruha...“ je šepetal predse in od trenutka do trenutka se je s surovo silo večal občutek lakote. Kolikor bolj je mislil na to, toliko groznejša je bila zanj ta resnica.

Stopil je v sredo celice in položil dlani na čelo. „Lačen, lačen...“ je šepetal in se zibal. Grabilo ga je po želodcu in drobu, da se je zvijal in stiskal z rokami život. In stopal je od stene do stene, se sklanjal, postajal in stiskal skozi zobe: „Lačen...“

„Ah, lačen...“ se je zdramilo v njem z vso silo in zablesnelo; vrtil se je med mrzlimi, resnimi stenami, ker je ona tajna sila pri-

vrela do vrhunca in mu trgala razsodnost na kosce, da je suval s pestjo v život, da bi pregnal črva, ki se je vse globlje zajedal v drob. „Daj mi mir, daj mi mir!“

Stopil je k vratom in z očmi zagrizel vanje; po hodniku so odmevali umerjeni koraki straže. „Ah, vi hudiči!“ je stisnil skozi zobe in zagrozil s pestjo. Razkoračil se je, se naslonil z rokami na kolena in se zadril: „Lačen...“

Odzunaj je udarila pest na vrata.

„Lačen!“ je kriknil in odskočil. Vrata so se odprla: „Kaj se dereš?“ „Lačen!“ je srdito pogledal.

„Pa se ni treba dreti! Potrkal bi bil in povedal... Takoj dobiš kruh!“ je zaprl vrata. „In vode, vode tudi...“ je kriknil za njim.

Napeto je poslušal na vratih in srce mu je krčevito utripalo. „Gre, že gre...“ je zatrepetal koprneč.

Vrata so se odprla.

„Tu imaš, pa ne deri se drugič; kdo bi te poslušal!“

„Hvala, hvala! Ne bom kričal, potrkal bom...“ so mu trepetale roke, da je razlival vodo in se mu je kruh zakotalil po tleh.

„Kmalu pride kapetan,“ je dejal stražnik in zaobrnil ključ.

„Ne bom več kričal, sedaj že ne... O, ne!“ je lomil kruh in jedel, da so ga bolele čeljusti. „Kapetan pride? Naj le pride! Povem, pomagalo ne bo nič. „Disciplina“ bo dejal, „disciplina“. Poznam jih; vsi so enaki!“

Jedel je in zamakal z vodo. Ko je pojedel, je vstal, se vseknil ob tla in si obrisal usta z rokavom. „Sedaj je pa dobro! Kapetan lahko pride, kadar hoče; kaj mi mar!“

Pogled se mu je osvežil in iz obraza mu je zasijala mirna zadovoljnost. Čudna toplota ga je omamljala, da bi legel in zaspal. „Toda kam? Na tla... Ah seveda! Sedaj vsaj vem, da sem jedel; če zaspim in, ko se prebudim, bom lačen, kakor da nisem okusil ničesar.“

Tiho je požvižgal in se veselo oziral po stenah, četudi ga je bolelo v kosteh.

„Kaj se neki vidi tam skozi?“ je stopil pod linico, poskočil, se dvignil in se uprl s koleno ob steno. „Ah, nič! Tvorница, črna in sajasta kakor vrag...“

Spustil se je na tla in se spomnil cekinov; sklonil se je nad špranjo: „O, le bodite, le... Hudički vi žolti!“ Hip na to se je razsrdil in topotnil z nogo: „Vi hudiči!“

Zopet se je zagledal v stene in jih premeril; „Čemu neki je služila prej ta luknja? Za kokoši najbrže... Kako so iznajdljivi in varčni!“

Pred vratmi se je začula govornica in ropot korakov; prisluhnil je — žvenketala je sablja...

„To je on...“ se je umaknil od vrat.

Kapetan, dobro rejen in trdo spet, je vstopil; z ostrim, samozavestnim pogledom je motril ujetnika, ki je ves strgan in umazan stal pred njim ali naravnost oči.

„Si ti tisti, kaj?“ je zadonelo iz kapetana.

„Kateri tisti, gospod...“

„Tisti, ki je pital svojega staršega s svinjo in z razbojnikom in se upiral.“

„Kako to mislite, gospod?“

„Kako to mislim? Bi se tudi z menoj rad šalil? Pazi, ti pravim!“ je potrkal kapetan s sabljo ob tla.

Ujetnik se je stisnil in umaknil oči.

„Zakaj si napravil škandal in to kar na ulici pred ljudmi, kaj?“ je vrelo iz kapetana vedno srditeje.

„Zakaj je zahteval denar?“ je zakipevalo v ujetniku.

„Da, da... Denar! Pa tudi to še ni dognano. In če bi se primerilo, kam in h komu je tvoja pot, te vprašam?“

Ujetnik je molčal, le v njegovih očeh je plamtel ponižen ogenj.

„Kako si neveden! Jaz sem tisti, ki razsoja in deli pravico med vami; kdor pa ravna na svojo pest, ta se natakne na moje ostre zobe! Sedaj veš?“

„Vem in čutim, gospod...“ je zatrepetalo v ujetniku.

„Kako ‚čutim‘, a?“

„Zakaj so me tu pretepli, če je tako kakor pravite?“

„Kdo je pretepal, prašam?“ je zarohnel kapetan osupel in užaljen.

„Ta je že eden onih,“ je pokazal na kapetanovega spremljevalca.

„Takooo...? O tem se še pogovorimo!“ je zagrozil kapetan spremljevalcu, ki se je zravnal in utripal z očmi. „Ti pa dobiš to pot samo petindvajset...“

„Da, da...“ so ujetniku podrgtavale ustne — in oči njegove so sipale mržnjo in stud.

„...samo petindvajset, pravim, za drugi najmanjši (je poudaril) prestopok dvojno mero!“

„Da, da...“

Kapetan je odšel in ujetnikove oči so se užigale v ognju mržnje in studa.

„Da, da... Le strojite nam kožo, da bo neobčutiljiva, ko udari ura!“

Hodil je po celici kakor pijan; ni čutil nog in pred očmi mu je temnelo. Hladen mir in težka tišina je prežala med stenami; sempatja so drsajoči bosni koraki zašumeli ostro in boleče, da se je zdrzil in obstal. Začutil je vso divjo, pusto samoto, ki so jo izparivale mrke stene, in se zajedala vanj, ki se je boril z mučnimi občutki, izvirajočimi iz cele ogabne istorije in metal divji ogenj svojih oči in besen gnev srca po stenah in tleh.

„Ve proklete stene, čemu me zijate, čemu ne kričite, čemu ne besnite... Ah, ve zarotnice proklete!“ je udaril s pestjo ob steno in stisnil zobe. „In vi hudički žolti, čemu se stiskate v špranji in skrivate svojo gnusno krasoto? O, le smejte se! Niti ogenj vas ne more zadaviti, vem; proklete žolte zveri!“ je teptal z bosimi nogami po špranji in preklinjal. Oni pa so se smejali iz ozke špranje bohotno in kričeče. „Oh, vi hudiči, ki vam služi vse od šmrkavih otrok pa do gnilih vlačug!“

In hropeče je zaplakal v stisnjene pesti...

Daleč pred vratmi na koncu hodnika je zadonel hrup, ki se je lomil, lovil, umiral in se oživiljal v zidovju. Skočil je k vratom in pri-sluhnil: daleč za stenami je rohnel užaljeni kaptean in ropotal s sabljo; zmerjal je.

„O, gospod kapetan... Rzsajaš in deliš pravico? Ne doženeš, ti pravim! Ha ha...“

Smejal se je hrupno in divje od bolesti.

„Da, da... Razženi to svojat, pobij in zažgi — korenine ostanajo... Objel bi te radi te tvoje pameti, ali prečist si za te moje smrdljive cunje in prezdrav za te grešne kosti moje! Da si mi zdrav!“

Vrata so se odprla in vstopil je podčastnik; okoli usten in v očeh mu je počival nasmešek. Mirno je gledal v ujetnika, ki mu je zrl naravnost v oči in ni trenil. Podčastniku je ušel rahel smeh: „Pojdi, da ti izplačamo tvojih petindvajset!“

Ujetnik je stisnil čelo in namršil obrvi; ko je odšel, so ga obdali štirje. Podčastnik je stopal za njimi in si z mehkim nasmehom ogledoval gorjačo...

FRANCE VEBER:

BERGSONOVA TEORIJA SMEŠNEGA.*

I. Bergsonova metoda razmotrivanja o smehu in komiki.

Problem smešnosti so skušali rešiti že od Aristotela naprej največji miselci; če torej stopimo tudi mi k temu problemu, nas, pravi Bergson, opravičuje to, da nečemo podati nobene definicije komičnosti: *qui nous ne viserons pas à enfermer la fantaisie comique dans une définition. V komiki vidimo v prvi vrsti nekaj, kar živi (quelque chose de vivant); zato moramo pred vsem spoznati, kako ta živi pojav rase in se razvija. Na ta način dosežemo morda nekaj plodovitejšega nego abstraktno definicijo, namreč praktično spoznanje smešnosti, une connaissance pratique et intime, comme celle qui naît d'une longue camaraderie. Ker se vendar v komičnosti pojavlja razumnost pod najneumnejšimi oblikami, metodika v protizakoničnosti, slični snu, ki pa ga kot takega takoj spozna cela vrsta ljudi, ali nas ne bo tedaj komičnost poučila tudi o delovanju človeške fantazije, et plus particulièrement de l'imagination sociale, collective, populaire? Ne nazadnje o umetnosti in življenju sploh? —*

Že te kratke vrste vržejo za znanstvenika jasno luč na ves Bergsonov spis o smehu. Bergson noče komike definirati, temveč na vsakem, tudi najnavadnejšem slučaju zasledovati le *življenjski* razvoj tega pojava. Komičnost je neko življenje: tu imamo prvo, od Bergsona v nobenem oziru dokazano premiso vseh njegovih naslednjih raziskovanj. Da se komika pojavlja v življenju, o tem seveda morda ni dvomiti; kdo bo pa že zaradi tega komičnost samo istovetil z nekakim življenjskim organizmom, ki rase in se razvija kakor vsako živo bitje? Tako ravnanje pa se mora nazivati tem neznanstvenejše, če služi komu kakor Bergsonu brez vsakega posebnega dokaza celó kot edini kažipot, pri vsem nadaljnjem raziskovanju smešnosti. Sicer pa pove zgorajšnji uvod tudi, zakaj se oklepa Bergson ravno te svoje misli; njemu ni do tega, da poda definicijo komičnosti, on si skuša samo pridobiti neko *praktično* spoznanje tega pojava: ves ta Bergsonov spis pa narobe kaže

* Povodom srbskega prevoda: Bergson, Henri. Eseg o značenju smešnega. Preveo S. Džamonja. Beograd. S. B. Cvijanović. 1920. 147 str. 5 dinarjev.

najjasneje, da se ta mislec za problem komike kot take sploh bore malo zanima; Bergson se hoče potom tega problema natančneje poučiti le o delovanju socialnega, kolektivnega in ljudskega razuma, problem komike mu je in vedno bolj postaja neki socialni problem *κατ' ἐξοχήν*. Na sebi je ta ideja seveda dobra in ne zasluži nobenega očitanja, ker se vendar od nobenega znanstvenika ne more zahtevati, da se naj zanima le za eno stran na nekem problemu. Docela neznanstveno pa je, če stavi Bergson to svojo idejo vsemu podrobnemu raziskovanju problema komike *kar na čelo*, in sicer že tukaj, še v večji meri pa v teku poznejših izvajanj; predno more kdo kolikor toliko resno govoriti o komiki kot nekem socialnem faktorju, si mora v prvi vrsti ogledati komiko kot tako, t. j. brez ozira na „socialnost“ izluščiti najmarkantnejše strani tega pojava. Šele tedaj, če bi se na podlagi take imanentne in le na izkušnji sloneče analize smešnosti dognale strani tega pojava, ki kažejo na prvi pogled najožjo vez z družbo kot tako, šele tedaj bi bilo v znanstvenem zmislu besede opravičeno, govoriti o komiki kot o nekem socialnem faktorju in to stran komike še dalje razvijati. Bergsonova pot je pa obratna: ta mislec vidi v vsaki komiki že a priori le izvestno delovanje socialnega duha in motri in pretresava vse faktične posamezne slučaje le pod vidikom te svoje „vodilne ideje“. Tako postaja tudi popolnoma razumljivo, zakaj je Bergson na najznačilnejših mestih svojega spisa primoran, da določa čisto ex definitione, na način torej, ki se mu sicer hoče izrečno izogniti, bistvo raznih vrst smešnosti, vse posamezne in izkušenske slučaje komike pa teza in krči v smislu teh svojih definitoričnih premis. To kažejo jasno že njegova sledeča izvajanja. —

Bergson poda tri „fundamentalne“ misli, ki se tičejo v prvi vrsti okolice, v kateri samo se komika pojavlja. Il n'y a pas de comique en dehors de ce qui est proprement *humain*. Ni komike razen v človeški sferi. Pokrajina more biti lepa, veličastna, pusta, nikdar pa smešna; in če se smejemo kaki živali, se smejemo le, ker najdemo na tej živali neko človeško potezo ali neki človeški izraz itd. Kot drugo markantno stran komike pa določa Bergson *nečustvenost* (insensibilité), „ki se veže navadno s smehom“. Da se moremo nad kom smejati, mora vsaj za ta trenotek izginiti vsa ljubezen in vsako sočutje napram tej osebi. Smešnost predpostavlja, da učinkuje, neko trenotno „anestezijo srca“. Il s'adresse à l'intelligence pure. Za tretjo in najbistvenejšo lastnost komike pa smatra Bergson njeno najožjo vez z družbo. „Za komiko bi nam nedostajalo vsakega čuta, da smo sami.“ Smehu je treba odmeva. „Naš smeh je vedno smeh nekega kroga.“ Smešne anekdote,

ki se pripovedujejo v neki družbi, občutimo kot take le v toliko, v kolikor smo tudi člani te družbe. Smeli bo le tedaj razumljiv, če ga pustimo v njegovem pravem elementu, ki je človeška družba, in če skušamo določiti pred vsem njegovo „praktično funkcijo“, *qui est une fonction sociale*. Ta socialna funkcija smeha „bo, kakor moremo zdaj reči, vodilna misel naše razprave“. *Le rire doit avoir une signification sociale*. —

Smešnost se nahaja *le* v človeški sferi. Za to trditev ni prinesel Bergson nobenega dokaza. Da za smešnost ni prostora tam, kjer manjka absolutno vsaka duševnost ali psihičnost, o tem gotovo ni dvoma. Zakaj pa bi komika v vsakem slučaju zahtevala izrecno ravno *človeško* duševnost, tega ne pove nobena izkušnja. Nasprotno: ali se ne vede v pravem smislu besede smešno majhen psiček, ki se s srdom spravlja na mirno ga gledajočega psa velikana itd.? Če pravi Bergson, da je ta psiček smešen le zaradi neke človeške poteze, ki jo najdemo na njem, je na to odvrniti, da bi se tedaj tudi o vzvišenosti ali pustosti moglo govoriti le v človeški sferi. Tudi dojemanje vzvišenosti ali pustosti n. pr. neke pokrajine zahteva od naše strani neko projiciranje določene duševnosti na ta predmet: če pa za Bergsona (kakor za vsakega človeka) more biti n. pr. neka pokrajina vzvišena ali pusta, tedaj mora za istega Bergsona tudi naš psiček itd. biti v istem smislu smešen. Da, če poslušamo le izkušnje, moremo iti še mnogo dalje. Kdo še ni doživel jasnega doživljanja komike, gledajoč n. pr. na neko podrtijo, ki štrli med palačami na vzvišenem mestu v nebo, kakor da je sama tudi palača. Ta podrtija je na tem mestu vsekako komična, čeprav ni noben človek in nobena žival. Tudi dojemanje te komike zahteva seveda od naše strani projekcijo neke duševnosti na to podrtijo in njeno okolico; toda *mutatis mutandis* zahteva isto projekcijo, kakor sem že rekel, tudi dojemanje n. pr. nežnosti, vzvišenosti, pustosti itd., samih lastnosti torej, ki jih najde tudi Bergson ravno v nasprotju s smešnostjo tudi na predmetih, stoječih izven človeka in živali. Končno je reči, da dojemanja komike, ki bi ne zahtevala take projekcije neke duševnosti na dotičen „komičen“ predmet, sploh ni! Tudi gotovo vedenje n. pr. neke osebe nam je komično le zaradi določene duševnosti te osebe, duševnosti vendar, ki je ne vidimo in ne moremo videti neposredno na tej osebi (neposredno vidimo le n. pr. njeno telo, mahanje rok, kimanje z brado itd.), temveč ki jo na podlagi dotičnih neposredno zaznanih fizičnih podatkov nazadnje zopet le od svoje strani na dotično „osebo“ prenesemo, in sicer ravno tako prenesemo, kakor prenesemo drugič od svoje strani drugo duševnost n. pr. na morje, v kolikor se nam zazdi to morje „veličastno“, na pokrajino, v kolikor nam je ta pokrajina

„pusta“ itd. Zdaj je tudi jasno, kje tiči napaka Bergsonove apodiktične trditve, da se smešnost in komika nahaja le v človeški sferi. Bergson je tu enostavno zamenjal prašanje, kaj je komično, oziroma smešno, z bistveno drugim prašanjem, na kak način dojemamo smešnost ali komiko nekega predmeta, t. j. *predmet* smešnosti in komike z *dojemanjem* te smešnosti in komike. Če pa zahteva, kakor smo videli (in kakor je o tem prepričan tudi Bergson) vsako dojemanje komike, oziroma smešnosti kateregakoli predmeta isto projekcijo določene lastne duševnosti na ta predmet, tedaj ne sledi samo iz tega dejstva prav nič za prašanje, kateri predmeti so nam le lahko komični, oziroma smešni in kateri ne. Na to prašanje odgovarja le ona izkušnja, na podlagi katere sem gori s pomočjo le dveh primerov mogel ugotoviti dejstvo, da smešnosti in komike ne nahajamo samo pri človeku, temveč tudi pri živalstvu, da, celó v prosti zunanji naravi. Da se morda najvišja in najintenzivnejša komika nahaja ravno pri človeku, o tem ne dvomim; bistveno drugo prašanje pa je, kje se ta pojav sploh vse nahaja.

Naravnost nepojmljiva je pa gori omenjena druga Bergsonova trditev, da manjka doživljanju komike ali smešnosti čustvovanja. Tudi tisti, ki še nima nobenega pojma o vedi, ki se zove psihologija, bo najgloblje jedro smeha videl ravno v nekem svojevrstnem *čustvovanju* dotične smejoče se osebe. Kako absurdna je Bergsonova določitev smeha kot neke „anestezije srca“, kažejo že vsakdanja, na globokem opazovanju sebe in drugih sloneča izraževanja kakor: „Prav od srca sem se zasmejal“. „Do srca ga je ganila komika tega prizora“ itd. To in slično izraževanje meri ravno na najintenzivnejšo komiko ali smešnost; da je Bergsonova teorija resnična, bi se nam ravno to izraževanje najintenzivnejše komike moralo zdeti tako dolgo nejasno in nasilno, dokler ne zamenimo izraza „srce“ z izrazom „glava“ ali „razum“. Kdo bo n. pr. vzklik: „Prav iz glave sem se zasmejal!“ mogel in hotel le približno tako precizno razumeti kakor n. pr. vzklik: „Prav iz srca sem se zasmejal!“ itd.? Še tako površno opazovanje samega sebe jasno pove, da tedaj, ko se smejemo, v prvi vrsti *čustvujemo* in da je to za vsako smešnost ali komiko neobhodno potrebno čustvovanje istovetno z neko svojevrstno *radostjo*. Kdor se smeje, se ipso facto na svojevrsten način *veseli*, in sicer je to veselje v tako brezpogojnem smislu najgloblje jedro vsakega smeha, da označuje cela vrsta globokih psihologov čustvo veselja samo le kot neki „notranji smeh“. Naj je to označevanje pravilno ali ne, njegovo brezdvomno resnično jedro tiči v neovrgljivi korelaciji med smehom na eni in nekakim veseljem ali radostjo, splošno nekim čustvovanjem na drugi strani. Posredno sledi to dejstvo tudi iz

čudovite *privlačnosti* vsake komike. Zakaj si želi človek, ki ga je zadela nesreča, večkrat le dovtipov, zakaj je tako priljubljen šaljivec, zakaj drve mase s tako silo k uprizoritvi kake komedije? Morda zato, da se potom teh dovtipov, tega šaljivca ali te komedije doseže delovanje „čistega razuma“ (intelligence pure!)? Ne, temveč da se doživi *radost*, oziroma veselje, ki je nerazdružno zvezano s „komiko“ dotičnega dovtipa, šaljivca, komedije, in da se vsaj za čas tega veselja zabi mnogovrstna nesreča v vsakdanjem življenju! Do istega zaključka nas pa dovede tudi Bergsonovo lastno argumentiranje, ki kaže precejšno površnost tega miselca. Bergson trdi, da je doživljaj komike zato nečustven, ker moramo, če nam bodi kaka oseba komična, vsaj za ta trenotek zabiti na vsako razburjenje (*émotion*), ljubezen (*affection*) in sočutje (*pitié*) napram tej osebi. Od kod pa ve Bergson, da so ta trojna čustva *edina* čustva, oziroma da je *vsak* doživljaj, ki ni razburjenje, ljubezen in sočutje, le čisti razum? Moderna eksaktna psihologija navaja narobe celo vrsto *čustev*, ki niso nobeno „razburjenje“, nobena „ljubezen“ in nobeno „sočutje“. Ker se mi tukaj ni treba spuščati v podrobnosti, navedem le en primer na nevtralnem polju. Pogled na večerno nebo, na kako Rafaelovo sliko, na neki kip itd. lahko zbudi ob enem jasno čustvo ugodja, ki je znano psihologu pod imenom enostavnih *estetičnih čustev*, še tako kratko opazovanje tega čustva pa brezdvomno pove, da *to* estetično ugodje ni ne razburjenje, ne ljubezen in ne sočutje: in vendar je ta „estetičen“ doživljaj *ugodje*, torej čustvo, ki se bistveno razlikuje od vsake *misli* (razuma) in tudi od vsake *predstave*, n. pr. tudi predstave neba, slike, kipa itd., ki služi temu čustvu le kot njegova neobhodno potrebna „psihološka podlaga“. Kakor tukaj estetično ugodje, tako moremo drugič (pri pogledu na druge, „grde“ predmete) doživeti tudi estetično *neugodje*, torej zopet neko čustvo, ki pa ga tudi nikdo ne bo zamenjal z Bergsonovim razburjenjem, sočutjem ali ljubeznijo. Tako nam priča opazovanje samega sebe o celi vrsti doživljajev, ki so brezdvomno čustva, t. j. ugodja ali neugodja, čeprav se nikakor ne dajo spraviti v Prokrustovo posteljo Bergsonovih čustev; to dejstvo kaže pač najbolje neznanstvenost in nejasnost Bergsonovega dokazovanja nečustvenosti komike, osobito če pomislimo, da je, kakor smo gori videli, glasom vseh tozadevnih izkušenj doživljaj vsake komike in smešnosti v najstrožjem pomenu besede istoveten z nekim svojevrstnim *ugodjem*. Vsako ugodje se pa *bistveno* razlikuje od vsake misli (*cogitatio*); da je človek *le* misleče, le „razumno“ bitje, bi ipso facto ne mogel nikdar doživeti kakega ugodja ali neugodja. Če torej Bergson pravi: Dans une société de pures intelligences on ne

pleurerait probablement plus, mais on rirait peut-être encore..., je odvrniti: v družbi „čistih razumov“ bi se *prav gotovo* (ne samo probablenment) nihče ne mogel „jokati“, *ravno tako gotovo pa tudi ne „smejati“*, ker bi iz take družbe a priori bilo izključeno vsako ugodje in vsako neugodje. Najbistvenejša stran smeha je ravno neko posebno ugodje, torej njegova čustvena stran.

Ravno tako je malo utemeljena gori omenjena tretja Bergsonova trditev, da tvori *najbistvenejšo* stran smeha njegova socialna funkcija. Tudi proti temu govore temeljne izkušnje vsakdanjega življenja. Kdo se še ni smejal brez vsake družbe, da brez vsake misli na kako družbo? Kdo se še ni brez vsake družbe prav iz srca zasmejal, če se mu je na čuden in „smešen“ način n. pr. večkrat zaporedoma izjalovil kak naklep, če je, šetajoč se v nekem labirintu dreves, proti svoji volji prišel večkrat zopet nazaj na isto mesto, če mu je, zatopljenemu v razmišljanje o najvišjih problemih, prišla čisto nepoklicano naenkrat misel n. pr. na lastne izredno slabe dohodke itd.? Kako je mogel Bergson, ki hoče segati neposredno v življenje, tukaj pozabiti na celo vrsto ljudi, ki se, bodisi v družbi bodisi brez družbe, — človek bi rekel — v enomer le smejejo, ki se jim zdi vse — vsaka malenkost in vsak še tako važen dogodek — skrajno smešno, katerih vse življenje je skoro le nepretrgan smeh? Jasno je, da za te osebe, za te trezne pijance nikakor ne more veljati Bergsonovo načelo: smeh je le smeh „družbe“. Da je smeh v družbi *navadno* intenzivnejši, o tem gotovo ni dvomiti. Tem napačnejša pa je trditev, da se smeh more pojavljati *le* v družbi, oziroma da se moremo smejati *le* tam, kjer trčimo na drug smeh kot „odmev“ lastnega smeha. Izkušnja, ki je tukaj kakor marsikje drugod edina verodostojna priča, nas nasprotno uči, da se moremo neštetokrat smejati sami brez vsakega ozira na kako družbo, da, da se nahaja cela vrsta ravno v tem oziru celo *tipičnih* ljudi. In če bi mi Bergson na to oporekel, da so te osebe, ti trezni pijanci pač *abnormni* ljudje, na katere se ni ozirati, odvrnenu: naj so te osebe sicer normalne ali ne, faktum je, da se pri vsaki priliki tudi brez vsake družbe ravno *smejejo*, oziroma doživljajo *komiko*; ta smeh in ta komika ostane — smeh in komika, naj izvira potem iz normalnih ali nenormalnih oseb, kar bi pa bilo a priori izključeno, da je smeh *le* — smeh družbe. Bergsonova teorija smeha pa ne nasprotuje samo faktu izkušnji, temveč tudi najenostavnejšim zakonom logike. Da bi bil smeh *le* smeh družbe, oziroma da bi — kakor si misli to Bergson — vsak smeh potreboval neobhodno odmev (v obliki smeha druge osebe ali drugih oseb), tedaj bi sploh nikdar ne

moglo priti do kakega smeha. Vsaka družba je vendar le izvestna skupina nekih poedincev *a, b, c, d* itd. Družba *D* se smeje, se ne pravi torej ničesar drugzega, nego da se smejejo njeni poedinci *a, b, c, d* itd. Kdor torej kakor Bergson trdi, da zahteva vsak smeh kot svojo *conditio sine qua non* drug smeh (smeš drugega poedinca) kot svoj odmev, ta je primoran, da sklepa konsekvntno naprej takole: da pride „družba“ *D* do smeha, zahteva smeh vsakega poedinca te družbe kot svoj predpogoj smeh drugih poedincev; ker bi se pa potemtakem poedinec *a* mogel smejeti šele, če se smeje poedinec *b, c, d...*, poedinec *b* le, če se smeje poedinec *a, c, d...*, poedinec *c* le, če se smeje poedinec *a, b, d...*, poedinec *d* le, če se smeje poedinec *a, b, c...* itd., bi bil končni smeh vsakega poedinca in torej tudi družbe *D* ravno tako sploh izključen, kakor je a priori izključeno zidanje „mesta“ brez zidanja posameznih „hiš“, kakor je izključeno petje „družbe“ brez petja posameznih oseb itd. Bergsonova teorija smeha torej ni samo faktično neresnična, temveč, če si jo ogledamo natančneje pri luči, celo notranje protislovna!

Kakor njegova glavna misel, taki so pa tudi Bergsonovi argumenti za to misel, ki so, če vpoštevamo v resnici vse, trije. Njegov prvi argument je tale: „Smehu treba očitno odmeva. Le dobro poslušaj: ni artikuliran, oster, določen glas; c'est quelque chose qui voudrait se prolonger en se répercutant de proche en proche, quelque chose qui commence par un éclat pour se continuer par des roulements; ainsi que le tonnerre dans la montagne.“ Torej smeh je zato le smeh družbe, ker že njegova zunanja stran, namreč njegov glas ni markantno določen, temveč nekaj, kar stremi, povsod odmevajoč, vedno dalje, kar eksplozivno nastane in se potem kakor grom v gorovju počasi dalje vali. Tako argumentiranje presega s svojim praznim simbolizmom še srednjeveško mistiko! Na ta način bi se dalo tudi dokazati, da je n. pr. streljanje s puško možno le v družbi, ker stremi tudi strel, povsod odmevajoč, vedno dalje itd. Drug argument je le nekaj boljši. Gotovo smo, bodisi v vlakcu bodisi pri kaki pojedini, že slišali druge pripovedovati medsebojno povesti, ki so bile gotovo zelo komične, ker so se pri tem vsi iz srca smejali. Vous auriez ri comme eux si vous eussiez été de leur société. Mais n'en étant pas, vous n'avez aucune envie de rire. Mi se torej pri tem pripovedovanju vendar nismo smejali, ker nismo spadali k dotični družbi. Kaj pove ta argument? V kolikor morem pri najboljši volji videti, pač le to, da družba smeh pospešuje, oziroma da preide smeh večine članov neke družbe zelo brzo tudi na ostale njene člane. Nikakor pa ne sledi iz tega argumenta, da je smeh izven družbe sploh nemogoč,

da je smeh le smeh „družbe“! Tudi nalezljivost kake bolezni, n. pr. „gripe“, je bistveno večja v družbi na tej bolezni že trpečih oseb; sledi pa iz tega, da se nalezemo te bolezni sploh le v družbi? Bergsonov argument pa postane docela brezpomenben, če se domislamo, kako mnogovrstni razlogi nas morejo odvrčati od tega, da se kot nečlani neke družbe smejemo skupno z njenimi člani: mi se kljub veliki komiki dogodkov v tej družbi s to družbo ne sniejemo, ker nam je ta družba popolnoma tuja in nočemo potom svojega smeha obrniti njene pozornosti tudi na-se, ker je ta družba družba „velikih glav“, ki bi nam naš sosmeh morda zamerile, ker je ta družba družba otrok in nočemo s svojim smehom kršiti n. pr. svoje avtoritete, ker je ta družba družba naših sovražnikov in naš druga čustva odvrčajo od smeha i. t. d. Neštevilni so razlogi, ki nas v takih slučajih lahko odvrčajo od smeha, razlogi vendar, ki stoje kot taki popolnoma izven smeha in komike, izvirajoč iz okoliščin, našega značaja, samozavesti, bojazni itd. Tretji Bergsonov argument pa poudarja, da se cela vrsta dovtipov ne da prenesti v druge jezike, ker stoji v najožji zvezi s šegami in idejami neke določene družbe: ... que beaucoup d'effets comiques sont intraduisibles d'une langue dans une autre, relatifs par conséquent aux moeurs et aux idées d'une société particulière? Tudi ta zadnji argument ne velja nič. Prvič se ta argument bistva komike kot take že zato ne dotika, ker velja samo za bore majhen del iz neskončne obilice komičnih ali smešnih predmetov; saj je vendar precejšna večina smešnih prizorov popolnoma neodvisna od tega, v katerem jeziku se n. pr. pripovedujejo ti prizori. Ta argument pa v strogem pomenu besede ne velja niti ne za tiste slučaje, za katere Bergsonu služi, ker je kmalu razvidno, da zamenjava Bergson tukaj *predmet*, ki je komičen, oziroma smešen, s *komičnostjo*, oziroma *smešnostjo* tega predmeta. Da se neki recimo v slovenskem jeziku zabeležen *komičen* prizor (n. pr. kak Prešernov epigram) kot tak ne da prevesti v drug jezik, to pove le, da je *ta* prizor v vsej svoji individualnosti (iz katere ravno izvira njegova komika!) kot tak doumljiv le v slovenskem jeziku, dočim bi nam vsaka prestava v kak drug jezik ne nudila več *tega*, temveč neki *drug* prizor, ki pogreša seveda vsako smešnost. To pa pomeni vendar nekaj čisto drugega nego Bergsonova trditev, da je *smeh* nad nekim prizorom le smeh — *družbe*! Mi imamo predmete, ki so tako ozko zvezani z določeno dobo in šegami kakega naroda, da zahteva dojemanje teh predmetov neobhodno tudi znanje te dobe, teh šeg in dotičnega jezika; če so ti predmeti kot taki komični, se vse to znanje zahteva seveda tudi od strani tistega, ki se hoče nad *temi* predmeti smejati. Vse to pa kaže jasno, da leže v vsakem

takem slučaju vsa ta doba, šega, jezik itd. nekako tudi le na *predmetni* strani, nam dotični „komični“ *predmet* tako razsvetljuje, kakor nam na drugi strani sijaj lune razsvetljuje opotekajočega se pijanca, kateremu bi se brez te lune tudi ne mogli smejati, ker bi ga brez nje sploh ne videli! Naš *smeh* pa ostane, oziroma vsaj more ostati v enem kakor drugem slučaju le naš individualni smeh, ki ne zahteva *kot tak* nobene misli na kako družbo, še manj pa neki „odmev“ v obliki drugih smehov. Potemtakem morem pač zaključiti, da se je Bergsonu tudi njegova tretja trditev, tičoča se „socialne funkcije“ smeha, ponesrečila. Sam sem bil že omenil, da družba smeh brezdvomno pospešuje; izvajati iz tega, da postaja „smeh le razumljiv, če... skušamo predvsem določiti njegovo socialno funkcijo“, je pa ravno tako napačno, kakor če bi n. pr. zdravnik bistvo gripe iskal v nalezljivosti, ne pa v nekih, popolnoma izven pojma „nalezljivosti“ stoječih bacilih. In kakor nam tukaj le-ti bacili razlagajo nalezljivost neke bolezni, tako bo nam tudi dejstvo, da se smeh v družbi večja, postalo razumljivo šele tedaj, če spoznamo natančneje ono stran smeha, ki jo Bergson sploh zametuje, namreč čisto individualno in izvendružbeno smešnost ali komiko. Zdaj se, mislim, kaže še v posebni luči vsa absurdnost Bergsonove metode, ki mu je „vodilna ideja“ to, kar je ravno *problem*, in ki zametava a priori to, kar bi šele moglo rešiti ta problem. — (Dalje prihodnjič.)

MIRAN JARC:

SKOZ ZASTORE ...

Skoz zastore drhtave kakor pajčevina
se vsipajo odbleski streh zasneženih
mi v tiho sobo — kraj želja omreženih,
ki zbuja jih brezbrežna nebesna sinjina.

In same iz sebe v zimski mirak se pnejo sanje,
ki vse še bolj rasto in v temno dalj kipijo
objete z občutljivo melodijo,
ki pritajeno od nekod se vlega nauje.

MARIJA KMETOVA:

BREZ TAL.

5.

Ah, moj Bog, kakšni so bili ti dnevi! Le delo in delo, posebno, ko je prišla žetev. Že ob treh zjutraj je vstajala družina in odhajala na polje. Sami z materjo sva ostajali doma in dela sem imela čez glavo, preko svojih moči. Zdaj pa zdaj sem morala iti pogledat v trgovino, delala sem od jutra do noči in vse je zamrlo v meni. Jožeta ni bilo skoro nikdar doma, hodil je okrog po kupčijah, nevoljen se je vračal na večere in že zdavnaj nisem vedela, kdaj je bil zadnjikrat dober z menoj. Saj ni bilo žal besede iz njegovih ust, a tudi dobre ne. Težko mi je bilo. Časih sem se ozrla v ogledalo in prestrašila sem se, ko sem zagledala svoj blede, izhujšani obraz, ko sem videla ostre poteze v njem. In — moje roke, moje roke! Kakor bi bila vgnetalta kamenje z njimi, kakor bi bila rezala z nožem po njih. — Z materjo se nisva razumeli. Vsaka kretinja ji je bila nepovoljna, vsako moje delo le na pol opravljeno, vsaka reč, ki sem jo postavila, je bila na nepravem kraju. Jože se je prerekal z njo, a potem je opustil tudi to. Še manj je bil doma in meni je bil tuj, vsak dan bolj tuj. Na tej strani je bil Jože — na oni sem bila jaz. Vzela sem ga, ker sem si želela moči in brezskrbnosti; in on me je vzel, ker je bil bogat in je hotel imeti gosposko ženo. Rad me je imel po svoje. A jaz? Ne v meni, v meni ni bilo ljubezni do njega. Stopila sem nekam, da sama nisem vedela, kdaj in kako. Prišlo je — in iti sem morala. Kdo je rekel, kdo je ukazal? Prišlo je, sam Bog vedi zakaj in čemu! Globok prepad je bil med menoj in Jožetom in mati je še kopala v prepadu, da je bil še globočji. In zdaj? Le tega, le tega nisem mogla razumeti, čemu je vse to delo, vse to kupičenje bogastva, ki ga ne uživa nihče. In zoperstavljal se mi je delo, od dneva do dneva sem čutila bolj in bolj, kako visi na meni kakor težka veriga.

Stala sem nekoč v kuhinji, in sem se zagledala v prirodo zunaj. Kakor srebrno je bilo jutro, njive so se kadile, vrane so frfotale po njih, vrabci so priletavali in odletavali v živem živžavu in še Temenica je tekla bolj veselo in bolj živahno kakor navačno.

A jaz sem stala v kuhinji in delo me je vezalo s tisočeriimi vezmi. Nehote sem dvignila roko in jo držala v širokem solnčnem pramenu. Razklenila sem prste in nasmehnila sem se, ko so bili vsi živordeči kakor potonika. Lovili so se praški v solnčnem žarku, begali in plesali so drug nađ drugim, drug mimo drugega in v meni je zaplalo neko divje hrepenenje, hrepenenje po nečem daljnem in razprostrla sem roke in sem zavzdihnila.

Mati me je bila opazovala od strani in je dejala:

„Le kaj noriš! Saj ne vem, si li tako otročja ali tako hudobna. Otrok ti manjka!“

Zaskalelo me je. Da, otrok, da bi vsaj imela otroka! Povesila sem glavo in sem odšla v sobo in sem se razjokala. In stran sem hotela, proč od tu, v svet, v svet! Ali kam, kaj, kako?

6.

Nedelja je bila.

Na nebu je trepetalo solnce, strehe so se svetile in okna so dremala. Še cesta je bila nedeljska; nobenih voz ni bilo na njej, pa je bila vseč sama sebi in je počivala. Kakor bi sedel sam nebeški Oče na nebu in bi smehljaje blagoslavljal to lepo zemljo. Od griča do griča se je razpenjala nebeška toplota in se je spajala v zvonjenje zvona, ki je vabil k nauku. Donel in donel je glas in se je dotaknil vsake hiše, vsakega okenca in še cesto je pobožal. Donel in donel je glas in še v Temenico se je potopil in se ji je nasmehnil.

Vsepovsod nedelja, bela in prazniška.

Izmučena sem sedela pri oknu in slonela na polici. „Da bi bilo vedno takole, takole,“ sem mislila in sem zaprla oči. Kaj me je bilo premetilo, da sem zašla s poti na klanec, koder mi noga ni vajena hoje? Zakaj tako? Dve leti, dve leti! Kaj se je zgodilo v dveh letih z menoj! Postarala sem se za deset let, nobenega veselja ni; za delo nisem, otrok nimam — kar umrla bi!“ Pa sem pogledala spet skozi okno in zahotelo se mi je po svetu. „Da bi šla zdajle kam, da bi šla in se ne vrnila nikdar več!“

Tedaj je vstopil Jože in je dejal:

„Helena, nekaj dni me ne bo domov; v Trst pojdem.“

„V Trst?“

Siroko sem razprla oči in sem zagledala v duhu mešanico cest in prostrano morje.

„Da, v Trst.“

„Kaj boš ondi?“ Nisem ga izpraševala navadno o njegovih potih, a Trst — to je bil že daljni svet!

„Kupčija; važen opravek imam in moram biti osebno tam. Torej, kakor rečeno, nekaj dni bom z doma.“

Tedaj sem planila k Jožetu in ga objela z obema rokama.

„Jože, o, Jože!“

„Kaj ti pa je?“

„O, Jože, reci da, reci!“

„Pa kaj hočeš?“

„Reci da! Kaj ne, saj porečeš?“

„Ko ne vem, kaj bi rada!“

„Jože, vzemi me s seboj!“

„Nemogoče.“

„Jože, moraš, moraš! Lepo prosim!“

„Saj ne morem. Doma moraš ostati; dela je preveč.“

„Oh, to delo, delo, delo! Ničesar drugega ne slišim pri tej hiši!“

„Pa kaj si mislila, da bo, ko si me vzela?“

„Da, kaj sem mislila...“

Obrnila sem se in obstala pri oknu. Čutila sem, kako mi polzijo debele solze po licu in hudo mi je bilo, da me je dušilo v grlu.

„Torej — zbogom!“

„Jože!“ Spet sem šla k njemu in se ozrla vanj s prosečim pogledom.

„Helena, saj veš, da to ne gre.“

„Oh, Jože, poltretje leto že nisem bila z doma. Kaj ne vidiš, kakšna sem postala? Kaj ne vidiš, da moram nekam, da si malo oddahnem?“

„Moj Bog, mati vse življenje niso bili nikjer — in ni jih konec!“

„Kako moreš... Pa seveda, saj ne razumeš vsega tega. Jože, kakor hočeš: jaz pojdem v Trst! Če me ne maraš s seboj, bom šla sama, dan pozneje. To je moja trdna volja. Zdaj pa, kakor hočeš.“

„Ali za božjo voljo, hudič vendar, saj bi se mi vsi smejali!“

„In če bi se jaz jokala?“

„Ah, solze —“

„Sicer pa škoda prerekati se: jaz pojdem v Trst — da veš!“

„Vraga vendar — kako si otročja! Pa pojdi, pa greva — torej, če si že taka!“

*

Tako skromna sem bila postala, da mi je bil zdaj Trst v nadomestilo za ves oni daljni svet: za Italijo, za Rusijo, za Pariz.

Sedela sem v vagonu in tak mir, taka dobrotu je bila v meni, da nisem čutila ne sebe in ne Jožeta, ki mi je sedel nasproti in je dremal skoro vso pot. Vzela sem bila knjigo s seboj, da bi bila brala; a ničesar nisem razumela, pa sem jo zaprla in položila kraj sebe. Nobene misli ni bilo, nobene želje, nobene žalosti. Hiteli so kraji mimo mene; kakor znanci so mi bili in kar objela bi jih bila v tihi lepoti: sivkasto-modre pokrajine in belo kamenje kakor ovčice. Cerkev, z nizkim, širokim kraškim zvonikom, s kamenjem obložene strehe in ograde krog rdečkastih, ilovnatih minijatur od njiv. Vijugasta, kamenasta pot, nizki borovci in griček, preprost in otroški. In tam v dalji kakor slutnja: svet se sklanja, nagiblje, znižuje; v nebu je svetla luč in smehljaj: tam spodaj je morje. V svetem pričakovanju sem zrla skozi okno, zdaj — še malo — zdaj: ležalo je pred menoj v skrivnostnem mraku in lučke in lučke so se iskriale ob njem. Zavzdihnila sem, odprla okno in se sklonila daleč ven. Tako širno, tako prostrano je bilo vse; čutila sem, kako me zapuščajo vse vezi na prošlost. Čloboko sem vdihavala neko posebno, mehko, kakor v volno zavito ozračje. Zadišalo je po morju: siano, oljnato, prenasičeno. Kakor v omotici sem se oblekla in pripravljala prtljago; kakor v omotici sem stopila na ulico — Trst: šum, ropotanje, zvonjenje, brnenje, svrščanje in topot konjskih kopit. Neznana govorica, tuja melodija besed.

7.

Še skoraj mračno je bilo, ko sem vstala drugo jutro in se naglo oblekla: kakor bi se bila bala, da so vse to le sanje, da se bom nenadoma prebudila in bom spet doma v Bukovici. Jože je imel seveda svoja pota in me ni maral s seboj.

Ceste so že živele, tramvaj je brnel in na prostranem trgu sem obstala in sem se nasmehnila. Takrat mi je bilo, da bi bila objela ves svet.

Šla sem po ulicah kar tjavendan in sem prišla pred cerkev, ki je bila kakor grški tempelj. Po stopnicah sem šla počasi pred cerkvena vrata in sem se zagledala: pred menoj široka cesta kalne vode in čolni in jadrenice so gibaje se sanjali na njej. To je bil kanal in zadaj morje; sivo, mračno, polno skrivnosti. Zapiskala je sirena, velikanska senca se je motovnila po morju in potem je zašumelo in zahropelo; klici s te strani, z one strani; črn dim kakor težka misel in ladja je odplula, kdo ve kam. Morda v Afriko, morda v Azijo, morda v Ameriko; kdo ve kam. In potem se je zableščalo po široki poti sredi morja: solnce je prodrlo sive mreže in kakor nebó je bilo morje: svetlo na tej strani, mračno na oni, a prav tam ob obrežju zelenkasto-modro in

skoro črno. Kakor v sanjah sem hodila ob kanalu in sem se ustavila na trgu: rože, rože, same rože. Polne košare, polni jerbasi samih rož, rož in rož. In množica je valovala bolj in bolj, od ure do ure bolj in bolj in: zdelo se mi je, da se pregibljem v taktu ž njo, dalje in dalje. Solnce je sijalo in luči je bilo več in več. Gorko je bilo, vroče kakor pri nas v poletju. Po korzu so hitele postave: lahke, gibčne, temnopolte. Velikomestni dih je zaplaval krog mene; sama sem bila v vsem šumenju, košček tega mesta, majhen drobec. Zašumela je svila, zablestelo zlato in ekvipaže so švigale mimo v tihem diru: blisk iz oči in krog usten lahek nasmeh. Izložbe so se ponujale oberoč, kavarne so vabile. In ne vem kdaj in ne vem kako sem prišla na pomol, k morju. Šla sem po tej kameniti roki, ki te vodi na morje in zadišalo je po ribah. Obstala sem na kraju in se naslonila ob kameniti steber. Zdaj je bilo morje sivo, zdaj zeleno; zdaj spet modro, zdaj rumenkasto. Kakor velika rumena roža je vzcvetelo jadro iznad gladine; zibalo se je nalahno, pripogibalo se in se bližalo z elegantno kretnjo. Galebi so se zaiskrili, potemneli, izginili; se spet prikazali in odfrfotali na obrežje s čudno neznanim, kakor iz daljnih dežel privabljenim krikom.

Vse je drhtelo v meni.

Tam v dalji so se bleščale skale v solncu, na oni strani so sanjali hribčki, ne hribčki, komaj slutnja od njih; kakor modričaste risbe na japonskih vazah.

„Kaj je več, zemlja ali morje?“ mi je šinila misel.

„Kaj je več? Zemlja je dobra, a morje, morje je uganka; zdaj se ti nasmehne, zdaj ti zažuga. Zdaj te pogleda z dušo, zdaj spet ti je tuje od najbolj tujega. Kaj je več?“

Nisem vedela odgovora.

Zazvonilo je nekje in glas se je potopil v te nerazrešene vode, pa se je spet dvignil in se ozrl vame; pa je spet odhitel po gladki zeleni cesti morjá in se je spet porazgubil med visokimi hišami.

* * *

„Ali si, ali nisi?“

Ozrla sem se, preplašile so me bile te besede. Kdo, odkod, kaj je?

„Helena, kaj si res ti?“

„Ah, pogledj, Mina!“

In še vsa začudena in spet vesela sem segla v roko Mini, sošolki iz učiteljišča.

„Pa kako?“

„Pa odkod?“

Obe sva vprašali hkrati in obe sva se zasmejali.

„No, tak povej, povej, Helena, kako je to, da te vidim v Trstu?“

„Kar tako; prišla sva.“

„Kdo — prišla?“

„Z možem.“

„Z možem? Ti si poročena?“

„Pa seveda! Kaj nisi vedela?“

„Ne. — S kom? Dobro? Lepo?“

„Ah, moj Bog! Koliko vprašanj v eni sapi! Ti bom že še povedala. Pa ti?“

„Takoj iz učiteljišča sem bila prišla semkaj in sem uradnica v neki banki.“

„Ah, prav, prav. To je dobro, zelo dobro.“

„Da, dobro.“

Pogledale sva se iz oči v oči in videla sem, da je Mina velike-mestna in izgleda mlajša od mene. Hodili sva po pomolu in se pogovarjali.

„No, zdaj pa povej!“ me je spet vprašala Mina.

„Kaj bi ti pravila, Mina! Tako vsakdanje je bilo in vendar ne vsakdanje. Učiteljica sem bila v Bukovici. In sem se poročila s posestnikom in trgovcem Jožetom Bergantom.“

„Iz Bukovice?“

„Da.“

„Bogát?“

„Da.“

„Hm.“

Pogledala me je in čutila sem, da z obžalovanjem.

„In koliko časa meniš ostati v Trstu?“

„Tako — dva dni.“

„Ah, beži, beži! Dva dni — seveda! Ne izpustim te. Lepo stanovanje imam, sama svoje gospodinjstvo, pa te povabim k sebi in ostati boš morala najmanj štirinajst dni, da veš!“

„O, Mina, to pa ne bo šlo!“

„Pa zakaj ne?“

„Ker sem poročena; ko me čaka delo doma, gospodinjstvo, skrb —.“

„Seveda, seveda, seveda. Saj ste vendar bogati! Saj imate vendar kóga, ki bo delal?“

„Imamo, kajpa — Ali jaz v resnici — — —“

„No, je že dobro. Saj si prvokrat v Trstu, kaj ne?“

„Prvikrat.“

„No — torej! Ostanesh, pa je! S tvojim gospodom možem bom pa že jaz govorila — le brez skrbi bodi!“

„Ah, Mina, kako rada bi, če bi mogla!“

„Gotovo. In veš, zdi se mi, da nisi zdrava.“

„Se ti zdi?“

„Res. In južni zrak ti bo del dobro. Pa poveva vse to tvojemu gospodu in bo že šlo. Še k zdravniku te pošljem.“

V meni je kar plalo od veselja, a bala sem se vendarle, kaj bo rekel Jože.

Ali Mina je tako vneto govorila zame, in jaz sama sem prosila z očmi in besedami, da se je vendarle odločil in mi dovolil, da ostanem še v Trstu. In ko je odhajal iz Trsta in sva si segla v roke, sem bila Jožetu v resnici in iz sreča hvaležna.

8.

Morda bi bila prav tako utegnila živeti kje drugje, v trgu, majhnem mestu, morda celo v vasi. Zakaj pri Mini ni bilo velikega mesta.

Izven Trsta, v bližnji okolici je imela stanovanje v navadni, preprosti, skoraj kmetiški hiši. Velik vrt pred hišo, vila in park na desni, ciprese in borovci in oljke; a prav pred teboj mesto — streha poleg strehe, kupole in zvoniki in zadaj morje kakor velikanska plošča: zdaj srebrna, zdaj zelena; zdaj modra in siva in spet čisto zlata. Ves dan so bile sobe polne solnca. Tiho in lepó je bilo v teh sobah. Slike in pohištvo in knjige: kakor, da je vse to del tebe samega in te ne moti nikdar in te objame in si ves ti: v stenah, slikah, stolih in v solncu.

Če sem sedela pri mizi, sem videla na morje; še ko sem bila v postelji, sem videla na morje.

* * *

Veliko sem bila sama doma.

Sedela sem pri oknu na solncu in nisem čutila sebe in ne prirode zunaj. Kakor da sem in da nisem. To je bil mir.

Prišel je časih Milan Potočnik, profesor, ki je stanoval v istem nadstropju v isti hiši.

Ko sva se bila videla prvokrat in je bila Mina zraven, smo govorili in se smejali kar tako tjavendan. Ni mi bil kdove kako blizu, tudi ne zopern, človek pač, ki se srečaš z njim in ti je vseeno, če ga boš videl še kdaj ali nikdar več. Ko je bil prišel drugič, sem bila sama, pa sem zapazila, da ima nekaj, kar ni, da bi šel človek mimo tega.

Prihajal je ob popoldnevih, tiho in preprosto, s cigareto v roki in je obstal pri vratih.

„Motim, gospa?“

„Prosim, — ne.“

Izpočetka me je spravljal v slabo voljo njegov prihod, zakaj dostikrat bi bila rajša sama. Ali potem so mi bili popoldnevi nekako prazni, če ni bilo Potočnika. Že sem se bila zalotila pri tem, kako sem nestrpno pogledovala na vrata, prisluškovala — in razjezilo me je to. „Kaj hočem pravzaprav?“

* * *

To je bil večer —.

Po zavesah se je spenjala mesečina in je razpredala svetlobne niti po preprogi. Zelenkasto bele lučke so sanjale na tleh, na steni in še zgenile se niso. Zdaj pa zdaj je z razprtimi očesom pogledala cigareta v roki, namežiknila je in spet potemnela.

Sedeli smo, Mina, Potočnik in jaz in trenotek za trenotkom se je utrnila beseda, in je spet ugasnila, kakor bi jo bilo sram.

„Ah, ta romantična mesečina, nič več ni moderna, v slabo ime je že prišla, pa je vendar lepa“, je dejala Mina.

„Ne da se“, sem povzela jaz, „ne da se, da bi devali čustva v škatlice in jim prilepljali naslove.“

„Ceprav bi bilo zdravo“, je odvrnil Potočnik.

„Kako?“ je vprašala Mina.

„Tako, da bi jih navsezadnje spravili v omaro in jo zaklenili.“

„Omara s čustvi —“ sem dejala in se nasmehnila.

„Kaj bi ostalo?“ je vprašala Mina.

„Razum“, je odgovoril Potočnik, „in potem bi bilo bolje“.

„Pa ne tako lepó“, je dejala Mina.

„Kdo ve“, je končal Potočnik in spet smo molčali.

Čez nekaj časa je izpregovorila Mina:

„Sicer pa — kako, zakaj, čemu?“

„Bežite — to so prašanja, kakor mesečina: v slabo ime so že prišla in nič več niso moderna“, je govoril Potočnik. „Kako? Kakor hočete. Zakaj? O tem ne premišljajmo. Ali veste pravzaprav, če ste na svetu?“

„No!“ se je začudila Mina.

„Bog ve! — Morda nas ni.“

„Oh, gospod Potočnik, želodec — le tega vprašajte!“ In Mina se je zasmejala.

„To je dobro — zaradi tega se človek celó oženi —“ je obrnil tudi Potočnik smer besed in prižgal cigareto. V ozkem plamenčku sem

videla njegov obraz, ki ga je prepoznala lahna ironija. V tem hipu sem zagledala v duhu Jožeta in prestrašila sem se, zakaj bilo mi je, kakor da ni bil to človek, ki je kdaj živel z menoj.

„Ali ste se vi le zaradi tega oženili?“ je vprašala Mina.

„Oženjeni ste?“ Kar planilo mi je prašanje iz ust in čutila sem, kako mi je zaplala kri v obrazu. Zdelo se mi je, da je celo mesečina prisluhnila in nalahno vztrepetala.

„Kaj nisi vedela? je povzela Mina in kakor bi jo videla, kako me pogleda.

„Saj je vseeno,“ sem dejala nekako preglasno in udarila bi se bila, tako sem bila jezna nase. Fotočnik pa je rekel čisto mirno:

„Oženjen, da. In je človek vendarle sam, če pomislimo, tako neskončno sam. Imaš družbo, imaš najbližjega človeka; ali prav do dna ti ne vidi nihče. Sam si, kakor boš sam v grobu.“ Utihnil je in potem pristavil:

„Ta sam je grenak.“

„Kako smo sentimentalni!“ je nenadoma vzkliknila Mina.

„Saj res,“ je odvrnil Potočnik.

„Pogovor v temi je vedno nevaren,“ je spet dejala Mina, „prižgimo luč!“

In zažarel je lilast senčnik, in mesečina je izginila.

Molčali smo in se zazrli drug drugemu v obraz. Mina je vstala in dejala:

„Malo čaja bi ne bilo nápak, kaj ne?“ in je odšla v kuhinjo.

Nekako nerodno mi je bilo, da bova sama s Potočnikom.

Presedla sem se k mizi, se naslonila nanjo in podprla glavo z rokami. Napeto sem gledala v svetiljko, da bi ne bila videla Potočnika ki je zrl vame z globokim pogledom.

Sedel je na zofi in je kar požiral cigareto za cigareto. Že se je motovilil siv oblaček dima krog svetiljke.

Dolgo sva molčala, a potem sem zaslišala Potočnikove besede:

„Vidite, žena — to je dom in je svetišče. In ta žena mora biti mati in gospodinja in ljubica. Ljubica v prvi vrsti. Da se ne potaplja le v delu, ampak je večno mlada in večno živa ljubica za moža, ki je njej gospod in Bog. Da je vedno privlačna, da najde vedno besede, ki iznova zbudijo ljubezen. V prvi vrsti sem za to, da mi je žena ljubica — bolj — kakor žena in imam tudi besedo ljubica v višjem pomenu besede žena. Tole mi je prišlo zdajle na misel, ne vem kako in zakaj. Pa jaz pravim in govorim — a vi molčite, gospa Helena.“

„Nisem vaših misli.“

„Ne?“

„Ne. To je velik egoizem.“ Pri sebi pa sem premišljala, ali je njegova žena taka, ali si želi, da bi bila taka. Ali jo ima rad, ali je nima rad.“

„Egoizem, da“, je dejal Potočnik čez nekaj časa.

„Ženska ga ne sme imeti?“

„Ne.“

„Morda imate prav,“ sem dejala po kratkem molku, se še bolj zarzala v svetiljko. Potočnik je vstal in je hodil po sobi. Potem sem povzela:

„Jaz ne razumem tega — ne razumem nič več. Ne vem, kaj je prav in kaj ni prav. Časih se mi zdi, da je vse prav — in časih, da vse ni prav. Pa to je najbrže individualno. Sploh pa — moški vidite žensko v drugačni luči — in dvomim, da bi se kdaj strinjala v tem oziru.“

„Težko.“

Pogledala sva se in še vedno sem premišljala: ali jo ima rad, ali je nima rad?

Nenadoma se je ustavil poleg mene in je obstal za hrbtom, da sem čutila njegovo roko ob rami.

„Gospa Helena.“

„No?“ In nisem se ozrla.

„Vi niste srečni?“

„Zdajle — da.“

„In sicer?“

„Ne.“

„Vedel sem.“

Pogledala sem ga in tisti hip me je poljubil na čelo. Vstala sem in šla počasi do okna. Naslonila sem glavo na mrzle šipe in hudo mi je bilo.

Nisem jih slišala, čutila sem jih, njegove stopinje, kako so se mi bližale. Tik mene je že bil in je šepnil:

„Ste hudi?“

Nisem mogla do besede; odkimala sem.

„Ne smeš, Helena, ne smeš biti huda!“

Široko sem razprla oči in sem se potopila v njegove. In kakor bi mi bilo skočilo srce v glavo in se razlilo po vsem telesu, je vse vzvalo-vilo krog mene in zdelo se mi je, da moram pasti. In potem kakor ogenj — poljuboval me je po vsem obrazu, dušilo me je, vse je plesalo krog mene in oklenila sem se ga z vso močjo in ga poljubila na ustnice.

Nenadoma mi šine misel v glavo, rezka kakor led:

„Ali smem?“

In izvila sem se mu iz rok in dejala:

„Kako?“

„Ali veš ti? Ali vem jaz?“ In spet kakor ogenj na ustnih — in potem sem se sesedla na zofo. Milan je obstal ob oknu in gledal v noč.

„Ze spet sentimentaliteta? Saj vendar ni več mesečine?“ je dejala Mina in se je zasmejala. „Tu — sedita k mizi, da si vidimo v oči in dušo — prosim!“ In že je nalivala čaj. A jaz sem se poslovila, zakaj v glavi me je peklo. Milan se je zdrznil, Mina je bila začudena. — Oblečena sem legla in bilo mi je, kakor bi se bila napila močnega vina.

* * *

Ko se je bil poslovil Milan, nisem mogla drugače, da bi ne vprašala Mine:

„Kje ima ženo?“

„I kdo, kaj, kako?“

„Potočnik.“

„Doma.“

„Zakaj?“

„Ne vem pravzaprav, kako in kaj, a zdi se mi, da je pri svojih starših.“

„Zakaj?“

„Ali draga moja — koliko prašanj! kaj ti je toliko na tem.“

„Povej!“

„Nimata; — in v Trstu je draginja.“

„Tako?“

„Da, a on bo zdaj dobil večjo plačo in potem pride tudi žena.“

„Kdaj?“

„Moj Bog, kako si radovedna! Kakor mi je pravil, takole čez pol leta.“

„In on — je že dolgo tu?“

„Tudi nekako pol leta.“

„In prej?“

„Je bil v domačem mestecu, odkoder je ona doma. — In zdaj, ljuba Helena, me pusti — zaspana sem.“

„Čakaj, še nekaj: jaz ne pojdem še domov.“

„Seveda ne.“

„To praviš ti kar tako, ali pomisli, da sta le še dva dneva do onih dovoljenih štirinajstih!“

„Kaj res? no pa — pišeš, da si zbolela — pa je. Beži, beži! Saj tako še nisi bila nikjer — lahko si privoščiš kaj. Pa mu pišem jaz. Sicer pa ne imej slabe vesti: res si bolelna in ta zrak ti dobro dene.“

„To je res.“

„No vidiš. In tako je vse urejeno, le brez skrbi bodi. Pa ne zameri: lahko noč!“ In že se je obrnila in je zaspala čez nekaj trenutkov.

Meni pa je bilo tako čudno, da se nisem poznala nič več. Ali je prav? In Jože? Poročena sem! — In? Moj Bog,“ sem vzkliknila, „povej mi, pokaži, kaj je prav, kaj ni prav!“ Vroče mi je bilo, pa me je spet pretresel mraz. — Ali prav v dnu srca se je porodila lepota; je vztrepotalo nekaj tako božjega, da bi bila pokleknila in molila.

(Dalje prihodnjic.)

RAD. PETERLIN-PETRUŠKA:

ROMANCA.

„Potok teče, hčerka, potok globok,
potok teče, draga, potok deroč,
a ti bredeš čezenj belih, golih nog,
a krog tebe je temna, pretemna noč.“

Vrni se hčerka, ne hodi preč;
ob kamen nožice razbiješ si,
voda vzame te, ne odda te več
in sama ostanem na stare dni!“

Čula jo hčerka je, a ni se vrnila,
ni ji žal bilo svojih mladih let:
v dalj grozečo se je obrnila,
v temni, neznani odšla je svet.

Zaman stara mati na poti zre;
hčerke bosonožke nazaj več ni:
ob tuj prag si razbila nožice je,
v temi izplakala si je oči.

IVAN ZOREC:

TONČEK IN ANČKA.

Ko so se ob tihih nočeh oglasili fantje na vasi, je Tončku mravljinčasto zagomazelo po mladem, še ne doraslem telesu. Mehka pesem ga je potegnila z borne postelje, tako všeč mu je bilo fantovanje. Zato je bil skrivaj fantom povsod za petami, čeprav so ga bili že večkrat spodili spat. Bil je ravno v tistih letih, da je bil za pastirja že precej velik, za hlapca pa še prešibak in premlad. Ker je bil torej še pastir, ga fantje niso marali medse. To ga je hudo dražilo in grizlo. Zagledal se je bil v Štepečvo Ančko, pri njej bi vasoval in fantoval — na, pa ga objestni fantje ne pustijo na vas, da bi videl, kako se dekleta kličejo v tihih noči.

„Pastir, spat!“ so cepetali za njim.

„Kaže, da ga dolgo ne bomo več smeli poditi.“

„Tišči ga že.“

Tonček se res ni dal odpoditi kar tako, čeprav ga je ta ali oni že brcnil ali ošvrknil z okleščkom. Vztrajno je zalezoval fante in se učil njihovega početja.

Neki večer se je bil skrila za gredico čisto blizu okna Repnikove Reze. Ni dolgo čakal, pa je Pribilov Korle oprezno stopil izza vogala in kos debelega natiča je imel v rokah. Ponočnjak se je nagnil do okna in je z nohtom čisto na lahko potrkal. V sobici je zaškripala postelja, v oknu je zabelela Rezina srajca.

Korle in Reza sta tako zlezla drug v drugega, da Tonček res ni mogel ujeti prav nobene besede. V fantetu je gorelo. Čudna mehkoča mu je legala v drhteče srce. Tolike milobe ni še občutil, vsaj do tega večera še ne.

„Kar hoče, pa naj bo!“ je odločil Tonček in je smuknil za mejo v Veliki Gaber.

„Ančko pokličem, pa če me pri tisti priči ubijejo!“

Mesec se je pomaknil pod dolg in širok oblak, da ni bilo ne svetlo, ne popolnoma temno. Vse je bilo mirno, le široka njiva cvetoče detelje je prijetno dehtela, a na ščitnikovi hruški ali kje se je drl skovir: te ujem, te ujem! Ob Tončkovi glavi je prhutnil netopir in ga je obletaval v širokih krogih. Naenkrat se je tudi skovir oglasil že bližje. Fantu je

postalo grozno. Noč ima svojo moč, je že večkrat slišal. In tamle na križpotju rado straši, se je spomnil. Svoj vehasti klobuček iz velblodove dlake in s svetlim krokarcem na ozkem traku, ki mu ga je prinesel za štiri male dvojčake semenj o sv. Urhu, je prihuljeno poprijel s tresočo se roko in je stekel mimo strahotnega križpotja.

Na vasi je bilo vse mirno. Le Mejačev pes je izzivajoče zategoval, pa je kmalu utihnil, ker noben pes ni hotel več motiti nočnega miru.

Strahoma in počasi se je Tonček bližal Štepčevi hiši. Pod oknom Mihčeve Pepce je zagledal nekaj temnega. Prav tiho se je približal in je spoznal Košutnikovega Jerneja, po klobuku ga je spoznal in po harmoniki, ki mu je visela preko rame. Po vseh štirih se je še bolj približal in je slišal čudne besede. Nazadnje pa je Jernej potisnil Pepci harmoniko, potlej pa si je nataknil hišo na glavo, da ga je zmanjkalo. In okno se je tiho zaprlo.

Tončku je kar sapo vzelo. Počeni! je za skladovnico drv in tako zmeden je bil, da se še nasmehni ni mogel, ko je vse hitro premislil.

„Naka — Ančki bi takih le ne mogel praviti. Tudi kobalil ne bom skozi okno. Zakaj neki? Čemu bi nosil smolo k njej?“

Kar sram ga je bilo. Samo govoril bi pa le rad z Ančko, da bi videl ali ga ima tudi ona tako rada kakor on njo. Vprašal bi jo, kdaj bodo proso meli, ali bo pri njih prej kopica ali pri Repnikovih; ali bi mu dala šopek in ali bosta šla v nedeljo skupaj k maši. Ančka bi se delala in smehljala, nazadnje bi pa vse pritrdila. In srečen in vesel bi šel spat in bi težko čakal lepe nedelje.

Tako je sanjaril ponočnjaški začetnik, ko ga premotijo tihe stopinje. Po vrtu je prišel Pustarjev Nace in je potrkal na okno.

„Pepca, kaj spiš?“

Nič.

„Pepca, oglasi se no!“

Spet nič.

„Samo povej mi, da nisi huda name.“

Vse tiho.

„O kako si trdega srca, prešmentana moja ljubica. Imej usmiljenje z menoj, pa bo sreča in zdravje s teboj — Pepca...“

Okno se napol odpre, Pepca jezno zareži:

„Daj mir ponoči! Kdo te je klical, grdoha? Spravi se, ali pa pokličem očeta!“

Okno se je trdo zaprlo.

Tudi to je slišal pastir Tonček.

„Aha, aha! Tako je torej fantovanje: Eden znotraj, drugi zunaj!“

„Kaj, če li zdajle jaz Nacetu povedal, da se je nekaj zakasnil?“ se je režalo fante, ki je komaj zadrževalo smeh. Pa ni bilo treba posegati v fantovske zadeve. Kajti Nace je grdo zaklel in je utonil v temi. Sredi vasi je zaukal, za vasjo pa še enkrat. In nikogar ni bilo, da bi mu bil odukal. Menda so bili že vsi pod streho.

Tudi Tonček je zapustil svoje skrivališče. Skrbeti ga je začelo, ali se mu Ančka oglasi in kaj poreče, ko ga zagleda.

Pod hruško ob koncu Štepčeve hiše je legel v travo. S pestni si je podprl brado in je buljil v Ančkino okno, vse oblito z blede mesečino. Veliko malodušje se ga je lotilo, in sram, čudno sram ga je postalo. In kako bi se togote in sramu moral udreti v zemljo, če bi ga pognala lepa Ančka, ko že toliko časa hrepeni po njenih prijaznih besedah. In kaj bi svet rekel in njegova mati? Oče bi seveda odpasali hlačni jermen in bi mu ustrojili hrbet in vse podolž in počez. — Ali vendar: če je že tukaj, ne kaže samo ležati na strahopetni preži. Vsaj poizkusiti mora. Kaj bi tisto! Saj ne bo nihče videl.

Ko je hotel vstati, mu je postalo neznansko tesno; še takrat mu ni bilo tako, ko je kot birmanec stal pred samim škofom.

„E, z Ančko bom že še govoril — če prej ne, takrat, ko bodo proso meli ali pa turščico ličkali. Tako se bo tudi razločno pokazalo, ali bi jo smel kdaj zares klicati.“

V boječi sramežljivosti in malodušni neodločnosti se je končalo njegovo prvo vasovanje.

Bežal je domu in je vso noč sanjal o lepi Ančki. V beli srajci je slonela ob oknu in ga je z okroglo roko vabila k sebi. —

Štepčeva hiša je bila precej trdna. V hlevu je otepalo osem repov, rajši več ko manj, v svinjaku krulilo najmanj troje, tudi čvetero rilcev, iz nekaj čez dvajset panjev pa brenčalo nedeljsko veselje gospodarjevo. Polje je bilo na ravnem in neraztreseno, ob Temenici je zelenel velik travnik, a nad Kuščarjekom so se bahatile močne in vitke smreke, daleč na okoli se košatile lepe, gladke bukve. Štepec je bil zdrav in močan mož, na dobrem glasu. Le vino ga je včasih zmotilo, da je po več dni prepeval po krčmah in napajal, kdor mu je prišel pred oči. Ko pa se je veseli možak iztreznil, mu je bilo vselej žal za denar in čas. Z varčevanjem in pridnostjo je skušal nadomestiti škodo in izgubo.

„Glej jo,“ je neko nedeljsko popoldne ustavil ženo, ki je ravno zobanja nesla kuretini pred podom. „Kaj sem hotel že reči —: Kaj je z Ančko?“

„Z Ančko?“

„Punca je v takih letih, in meni se zdi, da je začela nekaj po sebi gledati.“

„Beži, beži, šleva! Še sedemnajst let ni stara in tako pametna je.“

„Pametna, pametna — katera je pametna?“

„Samo ti si pameten, od včeraj šele! Celi teden si se obešal po krčmah, ti...“

„Vidiš, mati, to je res. Ampak že več kakor pol leta se nisem bil ganil nikamor, pa se zdaj morda spet ne bom. Včasih pa moram med ljudi; vsaj zvem kaj.“

„Pri pijancih seveda.“

„Pri pijancih gor, pri pijancih dol — med njimi sem ujel besede, da ti zdaj zabičim: Ančke ne pusti izpred oči ne podnevi, ne ponoči.“

Polglasno ji je pravil, kar je bil slišal. Trlepov Janez ji menda zastavlja pot in jo lovi z očmi in besedami.

„Pa mu prepovej!“ se je vznejevoljila Štepka.

„Poprej ti dopovej punčari, da se mi naj pred cerkvijo ne razstavlja in ne zija med fantaline.“

„E, naj se malo ustavi med vrstnicami, saj to še ni nič hudega.“

„Jaz pa ti pravim, da hudo še lahko pride.“

„Saj ne nori menda! Kaj neki misliš?“

„Verjemi mi, da jo je pičilo.“

„Beži, beži.“

„Mati, punče bezlja, pa je amen.“

„Za pet ran božjih —.“

„Pazi, pa mir besedi.“

„Kako?“

„Izpeljaj jo in izprašaj po ovinkih, pa boš vedela.“

Ko so šli zvečer spat, je Štepka stopila za Ančko in jo je potegnila k sebi na skrinjo.

„Oče so nekaj slišali pa strašno hudi so, Ančka,“ je začela v zadregi in ni vedela, kako bi pravzaprav govorila s hčerjo.

„Zakaj?“ je šepnila Ančka in je bila vesela, da ni bilo luči v sobi.

„Dejali so, da preveč postajaš pred cerkvijo in gledaš po fantih. Mati božja z Zaplaza, Ančka, kaj —?“

V veliki zadregi in le stežka je obtoževala hčer, in sram jo je bilo, da bi se bila razjokala.

Ančka ni rekla nobene. Sprva se je ustrašila, potlej se ji je pa še dobro in ponosno zdelo, da mati govori z njo o takih stvareh.

„Jezus — tak je res?“ je zaječala mati.

„Nič ni res, da veste. Kdo mi more kaj očitati?“

„Nazarenski Bog, le kaj bodo oče rekli, ko še več zvedo!“

Ančka je molčala.

„Ubijejo te, boš videla. Nesrečni otrok, pazi in pametna bodi, pa taji, taji,“ je svetovala mati.

„Samo očita naj mi kdo kaj,“ se je opogumila Ančka, ki je počasi zaupala materi vse. Janez res hodi za njo. Če gre od maše ali litanij, jo vselej spremlja do Šmarčevega hriba. In kadar mora v mlin, jo gotovo kje prestreže. Drugače pa ni nič. Samo menita se in smejata. Saj to ni nič takega. Všeč pa ji je res nekoliko ta Janez, ki je hudo prijazen z njo.

„Pamet, Ančka, izogibaj se ga!“ jo je svarila mati in je bila vesela svoje brhke hčere.

„Bom, bom,“ je obetala Ančka.

„Samo v jezike bi prišla in ob dobro ime.“

Tisti večer Ančka ni mogla spati. Z začudenjem je premišljevala, kako je vendar mogoče, da se zve tudi taka skrita reč kakor je bila njena ljubezen. Tople misli so hitele k prijaznemu Janezu. Ves ogenj njenega mladega srca je plapolal v velikem hrepenenju. O, ne, tisto pa že ne! Janezu se res ne bo umikala. Kako neki, ko je pa tak fant! Marsikatera bi bila srečna, če bi ga imela. Zdaj šele prav ve, kako rada ga ima. In samo njen mora biti.

Vsa vroča in v ponosnih mislih nanj je zadremala.

„Ančka —“ Na šipo je tiho trkalo.

Sklonila se je in je poslušala.

„Ančka — pozdravljam te od travce zelene do plavega neba, od svojega do tvojega srca. Ljubica sladka moja, moje čelo je polno znoja. Samo ličece rdeče pokaži, z rokami me gorkimi objami!“

Ljubica pa se je potajila in je v prešerni radosti trepetala.

„Ančka, če ne odpreš, bom žalosten —.“

„Ne boš ne,“ se je smehljala porednica.

„Ančka, ali spiš? — Saj ne spiš. Nagajaš. Le čakaj, grem pa —.“
Zdaj pa je Ančka poskočila in odprla.

„Kaj si ti, Janez? Joj, jaz sem pa tako spala.“

Dolgo, dolgo sta slonela ob oknu in sta pila blaženosti mlade ljubezni.

Med mladim svetom ta ljubezen seveda tudi ni ostala dolgo skrita. Janez sam se je rad pobahal med fanti in je dal o marsičem molče razumeti, kako lepa in velika je ljubezen, ki mu jo zavidajo.

Tudi Tonček je ujel besede, ki jih ni mogel in ne hotel verjeti, ki pa so ga strašno bolele. Lomila ga je besna jeza, davila strašna ljubo-

sumnost. Nič več se ni bal strahov, tudi fantov ne posebno. Bolj se je plašil svoje ljubezni, ker je čutil, da je pomandrana, predno je smela prav zavesti.

Ni mogel pa ni mogel več strpeti. Dvomi so ga gnali na prežo.

„Kar bo, pa bo,“ si je mislil, ko je legel spet pod tepko, da bi stražil obrekovano Ančko. V roki je stiskal grčavo krepelce.

Noč je bila jasna, mesec ni sijal; v prijazni dremavosti pa so mežikale zvezde, lepe, svetle oči Ančkine.

Toda Tonček ni videl visokih zvezd, preveč ga je tiščala k tlom zavest, da je zasmehovan in ponižan z vsemi svojimi tajnimi čustvi. Fant, ki je za te, stopi moško pod okno in potrka — on pa se skriva kakor razbojnik, ki čaka svojo žrtev, da bi jo ugonobil. O, kar pozabil in pustil bi Ančko, če je res taka. Ali je pa tudi vse res, kar govorijo? Morda je, morda pa ne. Kako bi bilo lepo, če bi se za vse izkazala nedolžnost oboževane deklice, in bi ga Ančka rada imela.

S to zadnjo toplo mislijo se je igral in omamljal, ko je naenkrat zaslišal neko hojo. Stisnil je krepelce in se je prihulil ob tepkino deblo.

Pod okno je oprezno stopil Janez z grčavim krepelcem v roki. Z obema komolcema se je po domače naslonil na prizidek. V oknu se je pobelila jopica, iztegnila roka Ančkina.

V Tončku je zagorelo, da je priskočil in zamahnil po tatu vseh svojih najlepših sanj.

Ančka je tiho kriknila, Janez pa se je urno obrnil in udaril.

Tonček je zaječal in je omahnil po travi. Janez se je ustrašil. Sklonil se je nad fanta in se je začudil, ko ga je spoznal.

„Tukaj ga ne morem pustiti.“

Naložil si ga je na pleča in ga je odnesel v Pribilov hlev. Na razkopano posteljo ga je varno položil in si je obrisal znoj. Tepeni fant je tiho zastokal. Janez pa je poklical Korleta, ki je bil tisto noč doma. Dopovedal mu je, kako in kaj. Oba sta pazno pregledala nezavednega Tončka in sta se spogledala. Po glavi jo je bil dobil. Udarec ga je omamil. Ko sta mu umila rano, je skrenžil obraz in je pogledal.

„Ne morem pomagati, Tonček, da je tako. Čemu si se potikal tam?“

Tonček ga je srdito meril z motnimi očmi.

„Postavil se pa res nisi, Janez,“ je tudi Korle pograjal.

„Ali sem vedel, kdo je? Le poglej,“ in je pokazal bulo na svoji glavi.

Tončku so se posvetile oči, ali v vročici, ali v jezi, ali v začudenju, da ga je tako dobro zadel. Nato je zamižal, ker ga je glava močno bolela, čeprav sta mu jo lepo zavila v veliko platneno cunj.

„Jutri bo dobro. Malo ga bo še buča bolela, pa bo prešlo,“ sta dejala in sta pustila Tončka samega.

Tonček se je res še tisto noč izlizal kakor mlad pes. Vstati pa le ni mogel, tako slab je bil. Korle ga je izgovoril, da ga nekaj glava boli, in da se mora prespati.

Tonček pa ni spal. Skrit med otepi je grizel v rokav, da ne bi na ves glas zajokal. Spomnil se je svojega fantovanja v oni čudni noči, ko je iz sramežljivosti pobegnil izpred okna Ančkinega. Ona pa gre in mu naredi tako. Očital si je, da ga je prehitel pogumnejši, kakor takrat Košutnikov Jernej zakasnelega Naceta.

„Takrat morda še ni bilo prepozno,“ se je kesal. Jezen je bil na Ančko in tudi nase, najbolj pa na Janeza. —

Nekoč sta se dobila z Ančko v mlinu. Ko je dekle odšlo, je stopil tudi Tonček ž njo. Vštric sta šla po razvoženi poti za mejo. V kolo-voznica so se nabirale rjave mlakuže in so se razlivala po poti, da sta se jih morala skakaje ogibati. Vselej, ko se je Ančka zagnala preko ovire, je Tonček svetlih oči objemal gibko Ančkino telo; a ko je mogel hoditi spet vštric in jo je pogledoval v cvetoči obraz, se mu je zdela še lepša kakor kdaj poprej.

Izza Kuma je široko gorela mlada zarja. Tončku se je zdelo, da se je njen najlepši, jasni in v blesteči rosi okopani svit ustavil na Ančki in se razlil po njenem gladkem licu.

„Bog mi odpusti — kakor svetnica je,“ je drhtel zaljubljeni pastir.

„Tonček?“ je dejala Ančka.

„Kaj je?“

„Ali bi mi hotel nekaj povedati?“ je postala in ga je krotko gledala.

„I, seveda!“ se je razveselil.

„Ali si že kdaj fantoval?“

„Fantoval? — Še nikoli, mislim.“

„Pa res ne?“

„Dà, neko noč sem pravzaprav res mislil, da je bilo nekaj takega.“

„Kako je bilo to?“

„Vidiš, tega bi ti pa ne povedal rad. Saj ni bilo nič takega,“ je zamahnil z roko.

„Pa te je kdo videl?“

„Ne. Ali jaz sem nekoga videl in še spodbil sem ga.“

Gledala sta se, obema je bilo sitno.

„Torej ti si bil tisti?“ je zakipela.

„Bil.“

„Ti, ti si —?“ se je jezno začudila. „Kaj si iskal tam, kdo te je klical?“

„Hotel sem, da ne bi videl tega, kar sem videl. In tebe sem hotel videti. Ko pa sem videl, česar sem se bal, sem znorel.“

V tla in mimo nje je obrnil pogled, ker ji ni mogel gledati v togotne oči.

„Ne trpim, nočem, da bi me pastirji zalezovali, veš, pastir!“

S peto je udarila ob tla, stopila je nad mejo in je vsa rdeča urno stekla čez njive proti vasi.

Tonček je jezno strmel za njo. Počasi in sam je šel proti domu.

„Okregala me je, ker jo imam rad!“

Fant se je začel izogibati. Svoje oči je pasel na njej le, če tega ni mogla opaziti. Tudi o sv. Mihaelu, ko je bučal na vasi glasan semenj, se ji ni približal z odpustkom. Moško je stopil v krčmo, kjer je Košutnikov Jernej vlekkel hrešččo harmoniko in belil kosmate kvante.

„Torej ni počenila?“ so dražili šegavega Jerneja.

„Saj je komaj dobro jutro — še predno bo dober večer, ji bo trma prešla,“ se je hvalil godec.

„Jama bi se bila skoraj naredila pod nogami, toliko časa si stal in srboritil pod njenim oknom.“

Jerneja je to sakramiheljsko jezilo. V zadregi je pogledal skozi okno. Trdosrčna in ošabna Tonca je stala v gruči deklet in se je smejala.

„France“, je Jernej poklical fanta, ki je znal za silo, „na, pa ti napravi katero“.

Jernej je planil med dekleta. Vsem in vsaki se je presladko nasmehnil, posebno pa prevzetni Tonci. Da bi stopila malo notri, je vabil. Ona: da ne pa ne. E, vsaj za eno polko, je zapeljal in obetal, da bi šli potem vsi domu. Tudi Repnikova Reza je med njimi, je lagal.

„Z Rezo bi rada govorila, saj res,“ je dejala Tonca in si je brisala ustnice.

„Na, Tonca, presladka Tonca, srčku prilij,“ jo je Jernej silil z vinom. Potem pa je namignil Francetu, in okrogla polka je poskočila po tesni sobi, da so se ustrašili težki stoli in nerodne klopi. Jernej je tako sukjal in nosil presenečeno Tonco, da so odnehali drugi pari in so občudovali krepkega plesavca. Na obe strani je delal kroge, v

pasu se je mehko zibal in v kolenih prožno vpcgibal, prav po prstih in drobno se je prestopal in skladno pritrkaval z okovanimi petami, vmes pa vriskal ves zardel, da so se tresle motne šipe na svetlih oknih.

Od takrat sta si bila Jernej in Tonca neki prav na roke. Ali je bila ponoči še tako samosvoja ali ne več, ne smem povedati. To naj ostane lepo med nami fanti.

Vesela krčma in veseli fantovski vriski so priklicali tudi Tončka, ki se je drenjal po sejmišču in oddaleč zalezoval lepo Ančko.

Kmalu za njim sta prišla tudi ona in Janez. Srečni fant je posadil zardelo dekle za mizo in se je komaj vidno nasmehnil Tončku, ki je sedel kraj Jerneja in občudoval gibčnost njegovih prstov.

Ko se je zmračilo, sta Ančka in Janez vstala. Za njima je šel počasi tudi Tonček. Na razpotju ju je tiho došel in je slišal, kako sta se pripravala.

„Naka, Janez, nočem, da bi se slinil okoli drugih, veš.“

„Slinil, slinil — kako slinil?“

„Vse sem videla in nočem več!“

„Pa si res sitna Ančka ančkasta!“

„Kakopa, zdaj sem pa sitna.“

„Saj nisem sveti Anton, da bi bežal od ljudi.“

„Ne rečem. Ampak v deklino mi ni treba tiščati.“

Iz nizkih oblakov je začel pršiti droban dež. Janez je razpel dežnik, globoko na ramo ga je spustil in je ovil roko okoli Ančkinega vratu in se ji je nasmejal.

„Babjek, ti grdi!“ je zajokala užaljena ljubica in se je umaknila.

„Ne tuli no, prismoda!“ se je razjezil Janez.

„O, dobro sem videla, kako si se silil Puščarjevi Franci, kar režala se je tvojim odpustkom.“

„Vidiš, kako si sitna. Tvoj oče so bili vendar blizu tam med možmi. In če bi bil govoril s teboj, bi pa bila tudi huda, ker bi se doma morda kaj kregali.“

„Jej, jej, kako si skrben naenkrat! Včasih nisi bil, čeprav sem te lepo prosila. Še pastirjem sem prišla v zobe zaradi tebe.“

Janez je molčal in je tiho žvižgal.

„Tak si, vidiš. O, kaj mi je bilo, da sem te kdaj poslušala!“

„No, pa me ni treba več, če ti je tako žal,“ se je zasmejal objestni Janez.

„Ni treba, ne. Maram zate!“

Po bližnjici je odvihrala v vas. Janez je gledal za njo in je žvižgal.

Če ga ne bi bila Ančka tako zaničljivo omenila, bi se bil Tonček do grdega stepel s prešernim Janezom, da bi bila Ančka spoznala njegovo veliko ljubezen. Tako pa se je potuhnil in je sebično privoščil lahkomišelnih Ančki vse srčne bridkosti, ker je upal, da se bo pokesala in bo začela rada imeti le njega.

Ampak Tonček se je motil. Več dni se res menda nista videla Janez in Ančka. Ko pa je ona šla po opravkih v drugo vas, ji je prestregel pot Janez. Obema je bilo videti, kako sta se razveselila prilike. Nasmehnila sta se in sta se menila, kakor bi se nikoli ne bila sprla. Še tisto noč sta se dodobra sprijaznila in vso dolgo zimo sta se prav rada imela, prevično, da res nihče ni mogel ničesar reči, tudi Ančkini starši ne, ki so začeli šteti vse njene korake.

Toda vroče ljubezni ne more nihče trajno prikrivati. Sreča je kakor slab denar: vsak se spotakne ob njo.

Okoli Velike noči je šla Štepanka na Zaplaz. Zaobljubila se je bila, pa je šla zdaj, ko na polju še ni bilo velikega dela. Doma je gospodinjala Ančka. Štepec jo je potegnil pa v krčmo, da ne zamudi lepe prilike, ko ni sitnice doma, kakor se je izgovarjal pred svojo vestjo.

Ančka je ravno prašičeni napravljala in pospravljala, ko je pridrsela v velikih klobučevinastih copatah revna Kopicčka.

„Kaj si sama, sama? Pa tako pridna?“

„Mati so šli na božjo pot, pa bodo menda kmalu doma.“

„Oče so pa v krčmi, kajne?“

„Pa ne vem.“

„Tam, tam. Ko sem šla pod oknom, sem jih slišala. Vsi so bili precej glasni in o tebi so govorili, se mi je zdelo.“

„O meni?“

„O tebi, o tebi, vidiš.“

„Kaj pa so imeli z menoj? Saj vam bom dala nekaj pšena pa malo zabele.“

„E, saj vem, da si dobrih rok. Zato pa sem zmerom dejala, kako te je škoda, da si ljudem tako v jeziki.“

„I, saj jim ničesar ne prizadenem. Le kaj mi neki hočejo?“

„Zato se pa tudi meni zdi grdo tisto čevkanje.“

„O, ti grdi, dolgi jeziki!“ se je razjokala Ančka.

„Hm, pravijo, vidiš, da sta si bila s Trlepovim Janezom takole nekaj predobra; drugi pa se smejejo, da sta si še.“

„Kaj se toliko brigajo zame!“

„Dà, pripovedujejo, da se fantje ponoči pod tvojim oknom pretepajo. Nekoga so menda napol mrtvega odnesli od tam. O, pa še veliko grših stvari vedo povedati, takih, da bi te bilo močno sram, če bi jih slišala. Janez, vidiš, se kar smeje, pravijo, da se večkrat še pohvali s teboj.“

Ančka je tiho jokala. Jezična Kopicčka bi jo bila rada tolažila, ali je ni poslušala. Obdarila je revno ženo in je ostala sama s svojo jezo in žalostjo.

(Konec sledi.)

ALOJZ GRADNIK:

NA GORIŠKEM POKOPALIŠČU.

Med razbitimi grobovi grob razbit.
 Strelski jarki. Gosta trava. Rož nikjer.
 „Jaz sem tu, Marija, odpri črno dver;
 jaz sem prišel s tvojim srcem govorit.

Komaj sem te našel. O kakó je bilo,
 ko divjal nad tabo je ta strašni ples,
 ko so še sosede tvoje vstale? Res
 so vstale: blizu tebe je še belo krilo.“

„Divje lep je ples bil. Fantje rože rdeče,
 ki na belih prsah so se jim bleščále,
 so plesavkam dali, one pa se vdale
 fantom so in grizle, grizle jih rjoveče.

Ali jaz se nisem premeknila z mesta
 in sem tvoje nageljne tiščala v roki,
 nate mislila sem v žalosti globoki.
 O, kakó bi mogla biti ti nezvesta.“

▷ KNJIŽEVNA POROČILA. ◁

Oton Župancič: Mlada pota. Izdala in založila „Omladina“, tiskala „Učiteljska tiskarna“. 1920.

Iz svojih treh najpomembnejših zbirk je izbral Župancič najboljše pesmi v antologijo pod naslovom „Mlada pota“. S tem je tudi jasno izrazil svoje lastno mnenje o njih: to so mlada pota (ne izvzemši celo Dume!), ki peljejo „V zarje Vidove“, morda celo predpriprava k še neizdanim delom (Jerala?). Zanimiv je razvoj Župancičevega sloga od „Čaše opojnosti“ do „Dume“. Vse pesmi nosijo izrazit pečat njegove osebnosti; odlikuje jih enovitost, pa naj si bo v drobni, ljubavnih stilih, ali pa v utesnjenih, do zadnje možnosti izrabljenih klenih primerah v „Dumi“ — in vendar kako stopnjevit in odločno začrtan je razvoj njegovega izražanja; če je za njegova mladostna dela značilna lahkota in sveža vznositost, se te značilne črte v njegovih poznejših dobah okrepe, poglobe in postanejo, seveda prekvašene, bistvene poteze Župancičeve lirike. Njegov duh se vzpenja v krepkih zavojnicah med peklom in nebom, njegova poezija je v Schillerjevem smislu „wie aus dem Nichts entsprungen“. Z neko jasnostjo si osvaja pesnik ves svet in ona mladostna črta sveže vznositosti (prim. str. 32, 38, 49, 94, 102, 103...) se ohranja v kesnejših miselnih pesnitvah pretvorjena v sloke in prozne prečnice, položene nad brezdomno iskanj (prim. „Metamorfoze“ v „Samogovorih“, ki je pa žal ni v tej antologiji). To stran Župancičevega duha je moral imeti v mislih tudi dr. Izidor Cankar, ko je napisal v svoji knjigi „S poti“ ono duhovito oznako Županciča. Polagoma prehaja ta elastičnost duha v neko objektivnost, iz katere motri pesnik svet pod seboj. To očitujejo nekatere njegove pesmi v knjigi „V zarje Vidove“, popolnoma pa so v tem jedrnatem, „suhem“ slogu njegove najnovejše pesmi „iz primorja“ (... kakor Shakespearjevi verzi!).

In vendar niso „Mlada pota“ čisto verna slika Župancičevih mladih poti!

Marsikatera pesem se v svoji prvotni obliki bistveno razlikuje od oblike te končne ureditve, pa najsi je temu kriv le en sam spremenjen verz, ali le ena prispodoba, ali le en vzklík. In to je ravno antologiji na škodo.

Navedem le nekaj primerov.

Zadnja kitica „Serenade“ (Čez plan, str. 45.) se glasi:

*„Le spavaj sladkó, ti srček moj!
Pod tvojim oknom grem vsak večer
in v moji duši sladak je mir,
dokler je Bog otec stražnik tvoj.“*

V sedanji predelavi (str. 9.) pa se prvi verz zadnje kitice glasi:

„Naj, kakor že, naj bo z menoj —

S tem je ubita vsa ona mladeniška svežost, ki diha iz pesmi; ta trd in hladan verz učinkuje y to razpoloženje ko mrzel obladek.

Podobno: druga kitica „Srečanja“ (Čez plan, str. 42.) se glasi:

„Kaj ti plameni v očeh?
 Straha, strasti boj?
 Ali je za tabo greh,
 ali pred teboj?“

V sedanji spremenjeni obliki (Mlada pota, str. 11.):

„Kaj pomeni ti v očeh
 zagonetni sòj?
 Na večernih potih teh
 kák je v tebi boj?“

Mesto prejšnje žarkovitosti izražanja, sedaj hladno razumsko preudarno prašanje.

Ta velika razlika med obema slogoma (kljub neki enovitosti, ki prešinja vse Zupančičeve pesmi!) se jasno odraža v zvočnosti izrazov, ki so preje peli tako melodijozno, sedaj pa zvone trdo, odsekano' (prim. predzadujo kitico „Klica noči“ v „Samogovorih“, str. 52., in v „Mladih potih“, str. 146.).

Ta dva sloga sta tako različna po bistvu, da se ne moreta zjediniti v ubranost v isti umetnini, vsled česar napravlja taka pesem pogosto vtis razglašenosti.

V predelanih pesmih pa se najjasneje izraža ostra razlika med pesnikom „Čaše opojnosti“, knjige „Čez plan“, deloma „Samogovorov“ in med odličnim sintetikom, ki bo presenetil še samega sebe z deli, ki jih napovedujejo njegove čudovite umetnine iz najnovjšega časa.

Miran Jarc.

Noviji slovenski pisci. Životopisi i izbor tekstova. Priredio dr. Fran Ilesić. Zagreb 1919. Izvanredno izdanje „Matice Hrvatske“. 274 str. 10 K.

Ta knjiga je sedaj že tretja ali četrta knjiga slovenske proze, s katero skušamo zainteresirati Hrvate za našo literaturo, deloma s prevodi (Zofka Kveder-Jelovšek-Demetrović), deloma z originali. S kakim uspehom, to je za sedaj še skrivnost naših založnikov in komisijonarjev. Če ta uspeh ravno ne odgovarja pričakovanju, bo vzrok pač v tem, da se to delo ne vrši posebno preudarno in spretno. Ljudi, ki jih hočemo zainteresirati za naše slovstvo, ne bomo zamamili, če jim ponujamo antikvarijat à la Starè ali pa blago, ki ga imajo sami doma na pretek. Nevajena beseda je za poprečnega čitatelja tudi precejšna ovira, neglede na to, da je težko reči, kateri snovni ali formalni elementi bi čitatelje onstran Sotle (fiat venia verbo!) zamamili, da bi se vglobili v slovensko zbirko, če jih v to ravno ne sili poklic. Zdi se, da bi za tako delo bil najsposobnejši kak Hrvat, ki bi poleg interesa svoje domače čitajoče publike dobro poznal tudi naše slovstvo. Tak bi najboljšje vedel, katera dobra slovenska dela so taka, da bi lahko služila hrvaški publici kot ključ v vrednote naše literature.

V tem Ilesičevem izboru so predstavljeni Hrvatom Tavčar, Trdina, Maselj, Milčinski, Govékar, Cankar, Meško, Finžgar, Murnik, Golar, Pugelj, Lah, Kraigher, Novačan, pisci, ki po njegovem „reprezentiraju slovensku lijepu prozu po prilici od g. 1890. amo, osobito zastupnici moderne“. Zakaj so izostali tukaj Detela, Kvedrova, Sorli in Kostanjevec, ki jih tudi v prvi taki hrestomatiji, ki jo je izdal 1. 1907. Hrvatska Matica, ni, nam razloži urednik

ravnotam, v uvodu, ki je datiran „u maju 1919“. Ne pove nam pa, zakaj je prezrl V. Levstika in izpustil Preglja. „Nije mi bila namjera, da potanje ocenjujem pojedine pisce“, pravi urednik, toda to bi bilo pri taki izdaji, kjer se dajejo samo kosci, za tuje občinstvo zelo potrebno. Bijografije in konkretni podatki iz življenja, ki jih podaja pri vsakem pisatelju, bodo res dobro došli, n. pr. ob raznih obletnicah itd., ali pri sestavi kakega bijografičnega leksikona, toda sedaj mu moramo s Hrvati vred na slepo verjeti, da se je Tavčar „razvijo u jednu od najtipičnijih (?) slovenskih ličnosti posljednih decenija“ (5). Ocen se popolnoma ogniti ni mogel, toda rajši nego da pripoveduje pri raznih avtorjih o rečeh, ki še niso natisnjene, bi naj bil govoril o delu, ki so ga že opravili in o njegovih vrednotah — kjer jih kaj je.

Izbera je v takih slučajih težavna reč. Vendar pa bi bila lahko srečnejša, če bi se urednik dal v tem slučaju voditi samo od umetniških ozirih in ne še tudi drugih, n. pr. literarno-zgodovinskih (Tavčar) ali nacionalno-političnih (Trdina, Maselj). Trdine „Lila“, ta vzor novele in višek — svoje vrste — Trdinovega ustvarjanja, bi ne bila predolga, pa bi bilo ob nji še prostora za njegove „Slovenske novele“. Masljev „Vojvoda Pero“ je res da poštena, vsega spoštovanja vredna liška korenina, ki da omejenemu „Kranjcu“ zaslužen lekcijo, toda kako neprimerno višje stoji njegov „Tovariš Kladvček“ s svojim, za Maslja človeka tako značilnim, očetovsko rezigniranim koncem! In kako je v lepo prozo zašla Milčinskega „Kratkočasna igra“, ta nedolžna stvarica v verzih? Ali je urednik to nedolžno šalo, v kateri se Milčinski na svoj dobrodušen način smeje prazni retoriki Hribarjevega (ali bogvečegavega) patosa, res vzel za — krvavo resnico? Teško verjetno! Mogoče bi našel kaj lepšega ali primernejšega v njegovih „Vlačugarjih in beračih“, kjer se na tako prikupen način kaže Milčinskega humanost, ali v njegovih humoreskah in satirah. Čemu v „Zgodbi o Simru Sirotniku“ kazati sekundogenituro „Hlapca Jerneja“, ko bi teh 40 strani za primogenituro tudi bilo dovolj! In ko ima Cankar toliko sijajnih kratkih stvari, da mora biti človek že precej neroden, če ne zna na 40 straneh nasuti cele kopice pravega biserja?! In tako naprej! Preveč ne smem olajšati uredniku dela za drugo izdajo, ki si jo zaradi stvari odkrito želim.

Knjiga, ki je namenjena občinstvu, ki njene besede ne razume vseskozi, bi morala biti brez tiskovnih napak. Ta pa jih ima več, nego bi jih smeli dovoliti, če bi bila namenjena v prvi vrsti nam samim. J. A G.

Franjo Horvat-Kiš: Istarski puti. Zagreb 1919. Izdao nakladni zavod Ign. Granitz. 15 K.

Če si prebrodil že sam skoraj vse te kraje in poznaš skoraj vsakega človeka, o katerem govori pisatelj, drugega pa kar uganeš — če ti torej knjiga neprestano zbujajo tvoje lastne, večinoma vendar prijetne spomine, potem se kar bojiš, da ne boš dovolj „objektiven“, ko si vzel spis v prvem redu vendar zato v roke, da boš o njem — poročal. Nehote se prašuješ: ali bo knjiga nudila toliko užitka tudi onemu, ki teh ozkih ulic, teh vijugastih cest, teh strmih stez, teh skromnih vasic, teh veličastnih goličav, teh pohlevnih obrazov in blagih oči ne pozna, ki jih ne ljubi, da, ki jih morda celo prezira? ... Ali se ne dogodi lahko celo, da kaka posebno brihtna glava to delce odloži s tistim pomilovalnim nasmehom: „Eh, že spet taka-le rodoljubna reč!“

No, mislim, da do takih pisatelju že celo ni — do „gospodov adjunktov“ ... Kdor pa je ustvarjen tako, da mu gre do srca beseda, ki je prišla iz srca, ta se ne bo kesal, da se je pridružil Horvatu-Kišu na njegovih potih! Da, toplo, čisto srce je napisalo te vrste od prve do zadnje, srce, ki žarko ljubi vse, kar je našega. (Last not last: tudi nas Slovence ...) A to srce ni samo blago in čisto, tudi razumno je in zna vse povedati, kar občuti! In kar je — videlo. In ravno zato, mislim, da mu je v vsakem čutečem srcu zagotovljen popoln uspeh. Saj jaz, recimo, v Lindaru tudi še nikoli nisem bil, pa bi vendar lagal, če bi rekel, da ga zdaj, ko sem bil s Horvatom-Kišem gori, ne poznam: cerkev, vsako hišo, vsako stezo vidim, da bi šel tudi že takorekoč spomine obujat, če bi me zanesla kdaj noga tja gor. Ravno ta pisateljev dar: ustvariti v par potezih plastično sliko pred čitateljem, se mi zdi z umetniškega stališča njegova glavna vrлина — škoda, da se, rekel bi, tega sam ne zaveda in zato tega daru tudi v večji meri ne izkoristi. Dogodilo bi se pa lahko zato nasprotno (in ravno v slovenski oceni), da bi mu kdo vsaj na splošno očital preveliko gostobesednost; namreč v tem zmislu, da jih porabi mnogo preveč tam, kjer bi jih bilo pol dovolj. Toda — ali bi bila knjiga sploh to, kar je, če bi bila pisana drugače? To je: ali bi ne bila potem čisto nekaj drugega? Če bi na primer imela nekaj statističnih podatkov, bi se gotovo marsikomu zdela „praktičnejša“; toda potem — — da, potem bi bila ravno nekaj drugega. Ta knjiga ni iz glave, ta knjiga je iz srca, čistega, lepega, razumnega srca in pisana za tako srce in nič drugega. Komur ni prav, naj poseže po čem drugem — „popravljati“ se tu nič ne da ... Kvečemu, če bi bil pisatelj tu in tam prečrtal kako „refleksijo“, ki ne spada „strogo k stvari“. Ravno zato, ker je knjiga knjiga srca. Toda to je: tudi te refleksije niso nikoli — fraza. In, hvala Bogu, tudi nikoli „lirika“, ki je v prozi skoraj vedno omledna, navadno celo ogabna ... Naravnost izborne pa so za to tiste refleksije, ki so šegave. Naj navečam le eno: „Magare nema ni za što interesa nego opet za magare. Možeš stoput mimo proci — on se ne osvrče; ali magare neka drugo dolazi ili prolazi, već načuli one svoje proverbijalne uši. Opleteš ga i jedva ga se tiče, grakčeš li nad njim — a ovamo ga tjeraju grakčući — postaješ više komičan ti nego on. On je svoj, pa eto, zato ga volim“. Meni se je pisatelj prikupil tudi z besedo, s katero se umakne pred pazinskim pokopališčem pogrebniemu sprevodu: „Ja se tuzi ne namečem“. Za te besede sem mu odpustil vso — filozofijo o grobeh, ki ga prej obide pri pogledu na to pokopališče ...

Jezik je bogat, dikcija upatam morda celo preveč bujna, kar je pač pisateljeva posebnost. (Razen n. pr. mesta, ko pravi, da se iz restavracije v Sv. Petru „čuje snijeh tanjura, vriska vilica i noževa u dragom dodiru sa bocama i čašama“, kar je res že preveč — bujno. Zato pa bogato odškodujejo pristno pesniška mesta, kakor n. pr.: „Tako se eto uspinjem i čini se, da me za ruku vodi sjena moja, koja evo preda mnom grede nijema i bez daha ...“)

Kar se tiče zgradnje spisa, je metoda podana že po snovi sami. Da metoda je seveda enostavna — „popotniška“. Pisatelj je vsako svojih dveh potovanj v Istro začel na Reki in sedel tam na vlak. Prvikrat se pelje najprej do Matulj, si ogleda starodavni Kastav, rojstni kraj vseh treh „očetov Istre: Laginje, Spinčiča in Mandiča“, se odpelje od tod v Trnovo-Distribio, kjer „sloverski fantje urno (?) pojč“, nadaljuje pot do Sv. Petra na Krasu, od tam v Divačo ter dalje do Rakitoviča, „najjužnijeg okrajka slovenskog dijela Istre“. Drugikrat se pelje naravnost do Buzeta. I iz Rakitoviča i iz Buzeta jo udari obakrat najprej v Čičarijo ter obliodi

prvikrat bolj zapadni, drugikrat bolj izhodni njen del. Meni, ki sem živel dve leti v teh krajih, je že osebno žal, da ni n. pr. vsaj drugič izstopil že v Šapijanah, jo krenil proti Podgradu, ki sicer ne leži več v pravi Čičariji, a je vendar njena prava „prestolnica“, od tod pa čez Mune in Žejane, kjer bi bil videl „Romune“ z izključno hrvatskimi priimki, in šele od tu dalje na Vodice ali pa v Lanišče; ne pa da je šel obakrat „okoli života v aržet“ in se moral potem potiti po tistih nebotičnih strminah iz Rakitoviča navzgor, izgubivši tako priložnost, da vidi gotovo najzanimivejše čičke vasi s tisto prelepo žensko narodno nošo tam gori. Razen Čičarije je pisatelj obhodil prvikrat precejšnji del Pazinščine, drugikrat tudi še glavne kraje Puljščine s Pulo samo. Pri tem ne omenja samo ljudi, ki jih je srečal na svoji poti — skoraj pri vsakem drevesu, bi rekel, da skoraj vsakem kamnu se pomudi. Da, zdi se celo, da mu do ljudi sploh ni veliko — inteligenci, razen kolegov in duhovnikov, se naravnost izogiblje. Čudno to po njegovih izkušnjah v Buzetu in posebno še „u srcu hrvatske Istre“, Pazinu, kajpak ni; a vendar bi človek dejal: če bi bili „gospoda adjunkti“ le slutili, kako žarko srce ima „čovjek, gospodin s kišobranom i malim kofričem, u koji ne bi ni dva mačka strpati mogao“, bi bili morda le nekoliko bolj vljudni ž njim, posebno, če bi bili še slutili, kako vražje ostro pero ima, če ravno hoče.

Te poti po Istri je pisatelj napravil prvo v letu 1912., drugo v letu 1914., in sam pravi, da sta tudi opisani pred vojno. Potem — vse v predgovoru — pristavlja: „Danas mnoge stvari drukčije gledamo. Ipak autor nije mijenjao teksta dajući šticiu prilike, da mu se podsmjehne...“ Da, toda ta nasmeh je danes brezkončno grenak, ko imamo tam doli za Čičarijo namesto Rakitoviča — Granchino ali nekaj takega, za Cerovlje — Cerreto, za Hum — Colmo itd. itd. ... Kako ti bo šele zdaj pri srcu tebi, ki praviš, da se ti je že takrat „činilo, kada sam sa Čičarije trčao niz strminu strmu u buzetsku kotlinu, da slazim sa svojega na tudje“? ... Ah, ta Buzet, ta „Pinguerte“, o katerem praviš tako lepo: „Buzet = grade! Kako sjediš huncu na vrhuncu, kako si osamljen sa svojim talijanstvom medju zidicama u sredini hrvatstva, što se budi i buji!“ — ali ni tudi tebi tesno pri srcu, čeliš, da se je že skoraj trohneči zmaj zbudil in da že spet iztega kremplje po svojih stoletnih žrtvah — tudi po tvojih „dragih Čičih“? ... Kaj je bila potem res zaman vsa tista junaška njih borba, ki jo tako lepo opisuješ — tisto desetdnevno „obleganje“ Buzeta pri občinskih volitvah pred zdaj že skoraj tridesetimi leti, ko so možje vstrajali noč in dan, čičke žene pa jim neumorno donašale jedi, dokler ni že vsega zmanjkaio, pa so jim poslale nože in sporočile — čisto po špartansko —: „Ima hljeba u Buzetu dovoljno, evo vam noževi, a vi podjite i urežite si koliko vam treba!“? ... Ali ne — tisti narod, ki takrat ni omaga!, ko je imel od stoletnega robstva hrbet še ves sključen, bo zdaj še manj, ko se mu je bil že skoraj popolnoma zravnal in — kar je še važneje — ko že davno ve, da ni več samo „Istrijan“, ampak da ima takoj tam zadaj za Učko goro prave rodne brate. ... Med temi rodnimi brati pa bo ta knjižica neprestano govorila zanj! Zakaj pisana je tako, da ne bo nehala prositi in rotiti, dokler ne izprosi in ne izroti. ... In ko je že hudobna usoda hotela, da naj postane, kar se ji pri spočetju in rojstvu še sanjalo ni — agitatorica, je prava sreča, da je prišla na ta svet kakor rojena tudi za ta posel: iskreno, ljubeznivo pripovedovanje se je samo izprevrгло v strasten bojni klic!

Zadnji stavek pisateljevega predgovora se glasi: „Ako u štioću, dek čita ova pute, sve nešto raste, raste, ma i sam ne znao, šta, onda sam mu pogodio žilicu“. Treba je samo skrbeti, da bo „štioć“ (čitatelj) ves narod, a ta bo že vedel, kaj ob teh spominih na nesrečno Istro v njem raste, raste!... Ivo Šorli.

G. Petronij Arbiter: Pojedina pri Trimalhijonu. Poslovenil dr. Joža Glonar. Založba Omladine. V Ljubljani, 1920.

Pred tisočdevetsto leti! Rimski imperij je ravno prekoračil višek svoje moči in slave. Dasi mu je bil določil „vsemogočni oče bogov in kralj ljudi“ brezmejnost v prostoru in času, je vendar že nosil v sebi kati propada. Kajti lepe čednosti, ki so zgradile veličastno stavbo vladarice sveta, so dobivale vedno manjši obseg svojega gospostva. Končno se je umaknila hrabrosti in zvestoba, pravičnost in zmernost, poštenost in domovinska ljubezen melkužnosti, hinavščini, prevari, razkošnosti, kovarstvu in samogojnosti. „Ego“ (jaz) je postal stožer, okoli katerega se je vrtelo vse „delovanje“ nekdanj tako krepostnega rimskega državljanca. Državni veljaki, navzgor pasje narave, navzdol krvoločni trinogi, so z vso iznajdljivo rafiniranostjo iskali virov svoji požrečnosti in razuzdanosti. Da za temi niso hoteli zaostati tudi mnogi brezvestni zasebniki, je žalostna resnica.

Naravna posledica je bila, da je poleg nakupičenih milijonov vsakovrstnih dragoletnikov večina prebivalstva gladovala in ječala v največji bedi. Ko so plemeniti možje in goreči patrijoti uvideli brezplodnost svojih naporov, so se umaknili z javnega pozorišča ter iskali utehe v resnici in slavni preteklosti svoje domovine, če niso sledili zgledu Utičana. Usoda države se je pa uklonila naravnemu zakonu, ki velevala, da je zapisana poginu tudi največja družba, ki se je odrekla *nravnih temeljev*, jamstva za večni obstoj.

V prvi čas rimskega cesarstva nas popelje „Obed pri Trimalhijonu“, najznamenitejše literarno delo vse cesarske dobe. Avtor, ki je imel priliko ob viru opazovati vso pokvarjenost in gnilobo takratne družbe, slika socialno življenje z mojstrsko realistično sicer nekoliko umazano, toda s tisto spretno duhovitostjo in natančnostjo, ki jo zmore le temeljiti poznavavec ljudi in narave. Sam spada joč k filozofični struji, ki je smatrala za vrhunec človeške zemeljske sreče ravnovesje duha in zmernost v uživanju, nam je s čudovito umetnostjo in globokim razumevanjem očrtal poleg drugih tipov tedanje družbe tudi žitje in bitje antičnega velevarnika, toda tako, da osebe same z živimi barvami rišejo svojo sliko. Delo je vredno, da se prebere. Zlasti socijolog se bo prepričal, da je današnja človeška družba v marsičem verna kopija davne preteklosti, ko so ničvredne brezvestne kreature tirale državo v neizbežno propast.

Hvaležni moramo biti prelagatelju, da imamo sedaj tudi v slovenskem prevodu delce, ki so se zanj zanimali najrazličnejši kulturni narodi.

Po primernem uvodu — lajki najdejo mogoče preveč, strokovnjaki premalo — sledi prevod, ki dosega, včasih celo prav blizu, genialni humor in skoro neprekosno plastiko originala. Dasi je prevod dober, bi bilo vendar želeli, da bi se tesno držal originala, kjer je to brez kvara za razumevanje in potrebno za izraz logičnega razmerja avtorjevih misli. Zlasti vezniki sed, nam, autem itd. so v tem oziru velike važnosti.

Da bi slovenitev takega dela, kakor je pričujoči roman, celo od klasičnega filologa zahtevala mnogo napora in dolgotrajnega učenja, je vpricho cele legije arhaizmov, zlasti pa vulgarizmov v besednem zakladu oblikah in skladnji,

jasno. Zato pač ni čudno, da se najde v prevodu par netočnosti. Tako n. pr.: str. 26: mesto v *banki* bolje v (vsem) premoženju (orig.: in fortunis). Str. 32: non negabitis me habere Liberum patrem se nikakor ne more sloveniti: sedaj ne morete tajiti, da ima svobodnega očeta. Subjekt k infinitivu je *me*, torej: (jaz) imam. Pa to še ne zadostuje. Z ozirom na naslednji stavek „Pohvalili smo njegov dovtip“ namreč nelote vprašamo, kaj je dovtipnega v stavkih: Dioniz, bodi prost! Imam svobodnega očeta. Reči moramo, da ni nobenega dovtipa, pač pa nelogičnost. Kajti iz dejstva, da je postal suženj prost, ne sledi prostost niti sužnjevega niti Trimalhijonovega očeta. Ko bi prestavili: laudavimus dictum Trimalchionis odobrvali smo Tr. izrek, bi se sicer izognili čitateljevemu prašanju po dovtipu, nikakor pa ne njegovemu prašanju po logični zvezi obeh stavkov. Friedländer prestavlja v svojem sijajnem prevodu: Dionysos, du sollst frei sein... Ihr müßt gestehen, daß ich den, der uas von allen Sorgen frei macht, freigemacht habe. Wir spenden diesem Witz Trimalchios unsern Beifall. V tej nemčitvi je mogoče nekaj dovtipa, ki se pa z originalom nikakor ne krije. Ker niti nemški niti naš jezik nima izraza, ki bi odgovarjal besedama liber — Liber, ki sta le v pisavi različni, ne pa v govoru, se dovtip s prestavo ne more (popolnoma) doseči; liber = svoboden, rešen — Liber (grški Lyaios) tisti, „ki vtopi vse skrbi“, ki rešuje svoje uživavce vseh skrbi, Skrbilom, Rešitelj. V čem tiči torej dovtip? Suženj, ki je predstavljal Dijoniza (Bakha), je postal prost (liber: Dionyse, liber esto). Trimalhijon, ki ga je prej klical: Dionyse, trdi po njegovi osvoboditvi: Liberum patrem habeo. Dijoniz je postal liber in je Liber, kar je latinski izraz za Dionysus. Baccinus itd. Trimalhijon je torej tudi na tem mestu hotel blesteti s svojo učenostjo in duhovitostjo, ki je našla pri hvaležnih gostih zaželjeno priznanje. Pater tukaj ne znači naravnega (rodnega) očeta, temveč je izraz pijetete, spostovanja in ljubezni, ki je bil ravno pri vinskem bogu običajen. Tako poje Horacij Od. I., 18: Quis [post vina] non te, Bacche pater (sc. praedicat)? Iz navedenega sledi, da slovenski prevod tukaj ni točen. Kako se naj sloveni to mesto, da zadenemo Trimalhijonov dovtip? Jaz bi pustil liber in Liber neizpremenjen, ter bi „dovtip“ (igro s homonimoma) razložil v opombi.

Str. 33: narekali (= žalovali) so za njim, prav: ga. Str. 34: čuk znaj, kateremu Nevesekdo; nescio quis je: ne vem kdo = nekdo; torej nescio cui terrae filio nekemu tujcu (neznancu, pritepecu). Ibid. če se človek prehitro zanese, posebno na trgovce, prav: posebno trgovca (homo negotians). Str. 35: Reči, ki niso ne bob ne slama, bolje: ki nikogar ne zanimajo (quod nec ad caelum nec ad terram pertinet). Ibid. Spravil se je nad njih, prav: nje. Str. 39: Ti — — se mi zdiš, hočeš reči (videris mihi dicere), prav: zdi se mi, da hočeš reči. Str. 40: pogovori so hodili med nami, bolje so se vršili (vibrabantur). Str. 41: minutalia so malenkosti mesto potreščine. Str. 42: „Če vam vino ne ugaja, bom dal prinesiti drugega“ je nelogično, ker bi drugo bilo tudi vino; pravilno torej: če vam to vino — —; v nem. je der pred Wein pron. dem. in ne spolnik, lat. vinum si non placet mutabo vino zamenim (za drugo vino). Str. 46: kajti namreč zlato bi bilo vredno. Ta zveza je nedopustna; kajti in namreč sta koordinirajoča vzročna veznika. Seveda ima namreč često tudi pojasnjevalen (epexegetičen) pomen; toda to le v zavisnih stavkih, torej: quia enim kajti sicer, ker — — namreč. Str. 52: Potepin — —, ki še vode vreden ni, ki jo pušča. Prestava je dvoumna. Pomeniti pa ima le: ki ni toliko vreden (qui non valet) kakor njegova voda. Str. 55. da mi, prav me ne bo treba biti sram. Str. 61: Kdo bi takrat od strahu umrl, prav: bi bil.

Str. 67: dišala *mi* je kakor divjačina (aprum sapiebat) torej prav: imela je duh po — — ali dišala je po — —; dišala *mi* je — — bi pa pomenilo: rad sem jedel. Ibid.: — — nekaj ragú (catillum concacatum); bi li ne bilo bolje, da bi vse, kar sledi za ragú do pike, izostalo? Ali pa cattilus concacatus = napolnjena skleda (prim. polne hlače) ali polna skleda neke svinjarije. Str. 81: Svetujem ti, dragica — —; dragica (amasiuncula) pride šele za: v jezo. Posesivnopovratni zaimsek je zamenjan s posesivnim: str. 67: če ne priresem mojemu (prav: svojemu) malčku: str. 81: mojega (prav: svojega) sužnja sem poljubil.

Razen nerazumljenega mesta (Liber pater) so vse tukaj omenjene pomanjkljivosti nebitvenega značaja in izginejo nasproti ugodnemu vtisu, ki ga napravi na čitatelja umotvor v svoji celoti. Prevod se bere gladko in zbuja zanimanje od začetka do konca. Zeleti bi bilo, da bi ga brali zlasti tisti mnogoštevilniki, katerim kliče na ves glas: Mutato nomine de te fabula narratur (pod drugim imenom se piše resnica o tebi, grdoba!).

Dr. Pipenbacher.

Avgust Strindberg: Ispovesti jednog ludaka. Preveo Djurdje Pejanović. Izdanje I. Dj. Djurdjevića. Beograd-Sarajevo. 7 K. Str. 299.

Dj. Pejanović karakterizira v kratken, a dokaj izčrpno pisanem predgovoru k svojemu prevodu „Ispovesti“ Strindberga, njegovo literarno delo in zlasti njegove „Izpovedi“ takole: „Proleter sa najosečljivijom aristokratskom dušom; u večitoj borbi za nasušnji lebac; pun strasti i protivnosti; sa snažnim životnim instinktom i sa isto tako snažnim nagonom, da sve ruši, pa i samog sebe; tvrda srca i do krajnosti nežan, kad čuje samo reč ‚dete‘, ‚praznoveran kao ateista‘, čas religiozan, čas mističan, potpuno odan i zauzet duševnim radom; čovek sa dvostrukim Ja, koji je sposoban da vole celom mržnjom svoga srca, čovek sa svim predispozicijama za miran familijaran život, čovek sa jakim spolnim nagonom, čovek koji ne može biti bez blizine ženskog bića, dolazi u konflikt sa spolnošću ne samo svojom nego i sa spolnošću svoje žene, koja je sasvim drukčije vaspitana, koja ima druge poglede na život, društvo, familiju i ženinu ulogu u društvu, u porodici i u braku, i što je najkobnije, sva je predata i zaokupljena spolnim nagonom i njegova skoro potpuna inkarnacija. — Ova borba između muža i žena, koja se vodi na život i smrt, ili bolje reći: borba duhovnog radnika, da se oslobodi ropstva spolnosti i svoje i svoje žene, siže je „Ispovesti“. — Te „Izpovedi“ so bile napisane v letih 1887—1888 in tvorijo v ciklu Strindbergovih avtobiografskih romanov „Sin dekle“, „Samoten“, „Inferno“ i. dr. eno najstrašnejših knjig. To je strahoviti polom in likvidacija avtorjevega prvega zakona, bankerot tiste velike slepe ljubezni, ki napade mladega dovtetnega duha in ga zastrupi s svojim sladkim strupom. Kakor vsem velikim severnjakom od Ibsena in Björnsona do Hamstena in Malone vsem literarnim umetnikom, služi zlasti Strindbergu beseda samo kot najneposrednejši umetniški izraz za samoizpoved. V teh „Izpovedih“ je prvič ves Strindberg. Samoroden, enostranski, trd in neizpros napram samemu sebi in napram nji, ki jo ljubi. Z nezaslžno brezobzirno odkritostjo se je razgalil do krvi, odprl svoje srce in pokazal v brezdanji labirint tiste največje in najslajše muke vseh človeških pokolenj, ki ji je ime ljubezen. Ljubezen moškega do ženske! Na kako priljuden način vara J. J. Rousseau v svojih „Konfesijah“ sebe in čitatelja preko vseh kočljivih mest. Strindberg ne pozna tega priljudnega načina. Z impetuznostjo, ki odbija in privlači, s stopnjevanimi energijami srca in intelekta, z brezprimerno subjektivnostjo,

ki je lastna samo največjim duhovom, zbira in koncentrira vse svoje sile v veliki nepotešljivi borbi proti dvema sovragoma, ki jih ljubi in jih mora ljubiti: proti samemu sebi in proti nji, ki mu je dražja od njega samega. Ta borba, ki se je napram njemu samemu razvila naposled v težko resignacijo in krščanski mističizem — plod modrega samozaničevanja —, in se je napram ženski z vsako novo, goljufano ljubeznijo le še stopnjevala do kozmičnih paroksizmov, tako da je njegovo veliko, večno ranjeno ljubezen nazivala plehka evropska kritika mizoginstvo, tvori vso vsebino Strindbergovega umetniškega življenja in je najgloblji dih vseh pisateljevih inspiracij in tvorb ter je z ostrimi konturami načrtana v teh njegovih mladostnih „Izpovedih“. Toda Strindberg, modrec, učenjak, umetnik, univerzalen duh, s seizmografsko občutljivostjo svojega živčevja, je bil vendar kakor v mnogoterih panogah znanosti, s katerimi je tešil večno žejo svojega duha, tako posebno v ljubezni samo — genijalen diletant. Poznal je eno samo vrsto žensk, ki jo je vekomaj formiral in oblikoval in variiral v svojih delih. Tip androgine, žensko verolomno, plehko, lascivne nature, vso hlepečo po nadvladi nad moškimi. Samo ta tip ženske je privlačil Strindberga in v tem tiči bistvo tragike njegovega zunanega življenja in veliki vzgon njegovega notranjega ustvarjanja, ki po kvalitativnosti in kvantitativnosti snovi in idej, s katerimi se je boril in jih oblikoval, skoro preseza dimenzije človeških energij.

Prevajati Strindberga na slovanski jezik je kočljiva stvar in zahteva velikega jezikovnega umetnika. Kakor je Strindberg po svojem umetniškem ustvarjanju, ki razglablja, razkraja in analizira, najbližji slovanskim plemenom, tako je način njegovega umetniškega izraza povsem germanski. Najti tenu izrazu, ki operira z neskončno množico znanstvenih terminov, adekvatno slovansko formo, je dostikrat zelo težavna, sposobnosti poprečnega prevajavca presegajoča naloga. Pejanović si je olajšal to nelahko nalogo s tem, da je najtežavnejša mesta, ki so se mu videla manj bistvena, skrajšal, jih „prikrojil“, ter tudi drugače ne kaže, da bi se na vseh mestih posebno potrudil, da poda čim najtočnejšo pregnantnost avtorjevega izraza in ideje. Na par mestih je avtorja celo krivo umel. Zato je prevod mestoma nedostaten in nepopoln, v celoti pa dokaj neopiljen. Te srbske „Ispovesti“ so napravljene po nemškem prevodu „Die Beichte eines Toren“, ki ga je z avtorjevim sotrudništvom oskrbel Scheering. Knjiga je natisnjena na ničvrednem časopisnem papirju.

Fran Albrecht.

Naši prevodi. Oton Zupančič je prevedel Shakespearjev „Sen kresne noči“, „Julija Cezarja“ (na novo), „Macbetha“ in „Othella“. Vsega skupaj namerava prevesti 10 do 12 Shakespearejevih del. Prevode bo založila „Tiskovna zadruga“. — I. Vovk je prevedel L. Andrejeva „Anfiso“. Založila jo bo tržaška „Edinost“.

◀ NOVE KNJIGE. ▶

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Abditus [*Prepeluk Albin*]. Naša gospodarska in socialna vprašanja. Ljubljana 1920. Založba in tisk „Ljudske tiskarne“ v Mariboru. 30 str.

Albreht Ivan. Paberki iz Roža. V Ljubljani. Zvezna tiskarna. 1920. 64 str. 4 K. (Narodna knjižnica, snopič 16.)

Andrić Ivan. Put Alije Gjerzeleza. Beograd. S. B. Cvijanović. 1920. 41 str. 3 d.

* **Antologija** novije srpske lirike. Sastavio Bogdan Popović. Četvrto izdanje. Beograd. S. B. Cvijanović. 1920. 225 str. 10 d.

Arnautović Aleksandar. La poésie kossoviennne. Paris, 1919. 31 str. (Extrait de la „Revue Yougoslave“. — Questions contemporaines. No. 22.) 2 fr.

Aškerčeva čitanka. Izbrane pesmi Antona Aškercsa. Uredil in uvod napisal dr. Ivan Prijatelj. II. pomnožena izdaja. V Ljubljani. „Omladina“. 1920. 187 str. 14 K.

Belić A. Univerziteti kao nacionalne ustanove. U Zagrebu, 1919. 30 str. 4 K. (Savremena pitanja, 3.)

[**Defoe Daniel**.] Marko Senjanin, slovenski Robinzon. Po angleškem izvirniku priredil Jan Baukart. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1920. 157 str. 9 K.

Dlustuš Ljuboje. Književno jedinstvo naroda Hrvata i Srba. U Osijeku. 1920. 10 str. 3 K.

Gangl Engelbert. Zbrani spisi za mladino. Šesti zvezek. Pripovedni spisi. V Ljubljani 1920. 100 str. 12 K.

Haumant Emile. La Yougoslavie. Études et souvenirs. Paris, 1919. 4-5 fr. (Questions balkaniques. No. 3.)

Hondrey Gjuro, pl. 100.000 žigosanih. Lakrdija iz zagrebačkih mores ex anno 1919. U 3 čina (4 slike). Zagreb. St. Kugli. 68 str. 7 K. (Hrvatska kazališna biblioteka, br. 59.)

Ilić Petar, Les mines de Serbie. Paris 1919. 72 str. 2-5 fr. (Questions balkaniques. No. 4.)

* **Jenko Simon**, Pesmi. Uredil dr. Joža Glonar. V Ljubljani. Tiskovna zadruga. 1920. 124 str. 10 K.

Jirásek Alojz, Filozofska zgodba. Poslovenil V. M. Zalar. V Ljubljani. Umetniška propaganda. 1920. 182 str. 12 K. (Češka knjižnica, št. 1.)

* **Leko Marko**. Nov život. Beograd. S. B. Cvijanović. 1920. 24 str. 1 d.

Mann Henrik. Srce. Novela. Preložil Ivan Albreht. V Ljubljani. Umetniška propaganda. 1920. 173 str. 10 K.

Marbeau Edouard. — **Lujo Vojnović**. Un apôtre de l'unité Yougoslave (Monseigneur Strossmayer). Paris, 1919. 16 str. 2 fr. (Extrait de la „Revue Yougoslave“. — Questions contemporaines. No. 18.)

Markić Mihael. Izpopolnjena in izenostavljena silogistika, sledeča metodi kompleksnih števil. Nov donesek k eksaktni logiki; obenem pomožna knjiga za logiko. V Ljubljani. L. Schwentner. 1920. 23 str. 6-5 K.

* **Marković Bogdan.** Skupoća. Ekonomsko-socijalna studija. Beograd. S. B. Cvijanović. 1920. 44 str. 2-5 d.

Mayer Milutin. Posljednji kralj. U Osijeku, 1920. 3 K.

Ogrizović Milan. Prve novine. Historijska slika tridesetih godina. Iz romana Ks. Š. Gjalškoga „Osvit“. U Osijeku. 1920. 24 str. 3 K.

* **Popović Vasilj.** Istorija Jugoslovena. I. sveska. Sintetičan pregled srednje-vjekovnog razvoja zemlje i naroda. Sarajevo. Studnička i. dr.

Poročilo, Letno, obrtnega nadzorništva v Ljubljani o poslovanju v letu 1919. Ljubljana. 1920. 48 str.

Pugelj, Milan. Crni panter. V Ljubljani. Umetniška propaganda. 1920. 218 str. 30 K.

Reforma zakonskega prava. Č. S. zakon z dne 22. maja 1919., št. 320 zb. z. in n. V Ljubljani. Umetniška propaganda. 1919. 16 str. 2 K.

Sagadin Štefan. Naš sadašnji ustavni položaj. V Ljubljani. Tiskovna zadruga. 1920. 77 str. 16 K. (Zbirka političnih, gospodarskih in socijalnih spisov. IV. zv.)

Seznam predavanj na univerzi kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani za letni semester 1920. V Ljubljani. Delniška tiskarna. 1920. [32 str.] 3 K.

Skerlić Jovan. Les Serbes et la Démocratie occidentale. — Yovan Skerlitch. Par A. Arnaoutovitch. Paris, 1919. 24 str. 2 fr. (Extrait de la „Revue Yougoslave“. — Questions contemporaines. No. 19.)

Sokolović P. P. Le mirage bulgare et la guerre européenne. Paris, 1919. 156 str. 3-5 fr. (Questions balkaniques. No. 5.)

Stanojević St. La civilisation du peuple serbe au moyen age. Paris, 1919. 26 str. 2 fr. (Extrait de la Revue de l'Orient Chrétien, II. série, t. X. — Questions contemporaines. No. 6.)

Sto let slovenske lirike. Od Vodnika do moderne. Uredil Cvetko Golar. V Ljubljani. Umetniška propaganda. 159 str. 30 K.

Šišić Ferdo. Zrinski & Frankopan. Deux martyrs nationaux croates. Paris, 1919. 20 str. 1 fr. (Extrait de la „Revue Yougoslave“. — Questions contemporaines. No. 20.)

* **Withson J. B.** Inicijativa i smelost. Prvi uslovi napretka i sreće. (Preveo Jer. Gerasimović.) Beograd. S. B. Cvijanović. 1920. 99 str. 3 d. (Intelektokratska biblioteka. Knj. 1.)

* **Život, Novi.** Izlazi svake subote. Vlasnik i direktor M. Ninčić. Beograd. 1920. 20. marta. Knjiga I., svezka 1. Do konca leta 52 d.

Župančić Oton. V zarje Vidove. V Ljubljani. L. Schwentner. 1920. 94 str. 10 K.

Tiskovna zadruga v Ljubljani

Sodna ulca šte. 6

priporoča sledeče knjige:

Novo!

Novo!

SIMON JENKO:

Pesmi. Uredil dr. J. Glonar.

Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti prip. 1 K 20 v več.

Dr. ŠTEFAN SAGADIN:

Niš sadašnji ustavni položaj.

Broš. 16 K, po pošti prip. 1 K 30 v več.

Dr. K. OZVALD:

Visokošolski mladini.

Broš. 2 K 60 v, po pošti prip. 30 v več.

BOSTOJEVSKIJ:

Besi. roman v 4 delih (I. zvezek Prevodne knjižnice.)

Broš. 36 K, vez. 46 K, po pošti prip. 1 K 30 v več.

GONCOURT:

Dekle Eliza. roman. (II. zvezek Prevodne knjižnice.)

Broš. 10 K, vez. 12 K 30 v, po pošti priporočeno 1 K 40 v več.

Stritarjeva antologija z obširnimi uvodom dr. Iv. Prijatelj.

Broš. 18 K, vez. 22 K, po pošti prip. 1 K 60 v več.

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. Iv. Prijatelj.

I. zvezek. Broš. 18 K, po pošti prip. 1 K 60 v več.

II. zvezek. Broš. 22 K, po pošti prip. 1 K 60 v več.

CVETKO GOLAR:

Rožni grm. Zbirka pesmi.

Broš. 8 K, vez. 12 K, po pošti prip. 1 K 30 v več.

ANTE DEBELJAK:

Solnce in senca.

Broš. 10 K, vez. 14 K, po pošti prip. 1 K 30 v več.

ANTON MELIK:

Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev. I. del.

Karton. 18 K, po pošti prip. 1 K 30 v več.

A. SIČ:

0 slov. narodnih nošah.

Broš. 4 K, po pošti prip. 1 K 20 v več.

Dr. AL. ZALOKAR:

Ljudsko zdravje.

Broš. 6 K, po pošti prip. 1 K 20 v več.

Dr. POGDAN DERČ:

Dojenček, njega negovanje in prehrana.

Broš. 6 K, po pošti prip. 1 K 20 v več.

Dr. J. DEMŠAR:

Spolne bolezni.

Broš. 8 K, po pošti prip. 1 K 20 v več.

Ljubljanski Zvon, letnik 1919.

Broš. 50 K, po pošti hot zavilek 6 K več.

OMLADINA

Ljubljana, predal št. 87.

Novo publikacije!

Novo publikacije!

Župančič Oton:

Mlada Pota. Broš. 12.—, vez. 16.—.

Petronij - Dr. Glonar:

Pejčina pri Trimalhijonu.
Broš. 9.—, vez. 12.—.

Dr. Ivan Prijatelj:

Aškerčeva Citanka.
Broš. 12.—, vez. 17.—.

Oton Župančič:

Sto Ugank. . . . . . Vez. 3.—.

Vladimir Levstik:

Zapiski Tine Gramontove.
Broš. 7.—, vez. 11.—.

Flaubert - Župančič:

Tri povesti. Broš. 7.—, vez. 11.—.

Chesterton - Župančič:

Četrtek. Fantastičen roman.
Broš. 7.—, vez. 11.—.

Fran Albrecht:

Mysteria Doloresa.
Broš. 5.—, vez. 9.—.

Tagore:

Rastoči Mesec. . . . . . Vez. 10.—.

Dr. Joža Glonar:

Naš Jezik. . . . . . Broš. 3.—, vez. 5.—.

Milko Brezigar:

Osnutek slovanskega narodnega gospodarstva. Broš. 6.—.

Dr. R. Nachtigall:

Južnoslovansko-italijanski spor. . . . . . Broš. 1.—.

Spominu Ivana Cankarja.

Broš. 2.—.

Navedene cene veljajo le pri direktni naročitvi. — Po pošti pošiljatev K 1.50 več.

Priporočilo častitim naročnikom, 'Ljubljanskega Zvona'

Največja zaloga raznovrstnega papirja, kancelijskega, ovijalnega, raznih šolskih in pisarniških potrebščin. Razglednice en gros et en détail.

Velika knjigoveznica, v kateri se izdelujejo vezi od najpreprostejše do najfinejše. Platnice in vezi za razne hranilnice in posojilnice.

Tisk na trakove, razne reklamne table v zlatu, aluminiju itd., passepartout v mnogovrstnih izvršitvah. Tisk na žalne (pogrebne) trakove se takoj izvrši.

Tvornica papirne in kartonažne industrije J. BONAČ SIN, Čopova ulica, Ljubljana.

Vljudno priporoča

Ivan Bonač.

Narodna knjigarna

in trgovina s papirjem

v Ljubljani

Prešernova ul. št. 7

sprejema naročila na
vse tu- in inozemske
časopise, revije ter
vse knjige

Založništvo
umetniških
razglednic

Marija Tičar
Ljubljana

Manufaktura * moda * konfekcija

Vedno v zalogi: prvovrstno tu- in inozemsko manufakturno in modno blago: solidne obleke, zimske in športne suknje, površniki, za gospode in dečke pelerine lastnega izdelka ter po najnovejših krojih, dežni in cestni plašči, športne čepice, perilo itd.

Prva kranjska razpošiljalnica **SCHWAB & BIZJAK**
v Ljubljani, Dvorni trg 3 (pod Narodno kavarno)

Lastni modni atelje